

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 35 Volume: 7 Issue: 35

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**KÜRESEL TERÖRE KARŞI SAVAŞ DOKTRİNİN OLUŞUMU VE ORTADOĞUYA
YANSIMALARI**
**THE EMERGENCE OF THE GLOBAL WAR ON TERROR AND ITS REFLEXION ON
MIDDLE EAST**

Murat TOMAN*
Halil AKMAN**

Öz

11 Eylül 2001 tarihinde, gerçekleşen terör saldırıları dünyayı şoka ve dehşet sarmalına soktu. Bu dehşetengiz saldırılar, *Küresel Terörizme Karşı Savaş* (KTKS) isimli doktrininin uygulanabilmesi için ABD'ye fırsat sağladı.

Başlangıçta, KTKS doktrini kapsamında tamamıyla teröre karşı mücadele odaklı stratejiler uygulandı. Fakat daha sonra KTKS doktrini; önleyici savaş, kitle imha silahı, tek taraflılık ve şer ekseni gibi tartışmalı kavramlar ile zenginleştirildi. Irak'a barış ve demokrasi getirmek için askeri müdahalenin şart olduğu sıklıkla dile getirildi. Akabinde 2003 yılında, ABD, BM Güvenlik Konseyi onayı olmadan Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'nu başlattı. O tarihten beri Irak, terör için güvenli bir merkez haline geldi. Bölgede geleneksel güçler dengesinin bozulması ile terör düzeni, kısmi olarak ortaya çıktı.

Bu çalışma KTKS doktrininin derinlemesine incelemeyi ve bu doktrinin Ortadoğu'da ortaya çıkmış olan terör ortamına yaptığı katkıyı açıklamaya hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Terörizm, Küresel Terörizme Karşı Savaş Doktrini, Yeni Muhafazakârlar, Ortadoğu, Ortadoğu Terör Düzeni.

Abstract

Terror assaults happened on September 11, 2001, caused to emergence of an unmatched shock and awe all over the world. These terrifying terror attacks created an opportunity for US to carry out a new foreign policy doctrine named *Global War on Terrorism (GWOT)*.

Initially the GWOT doctrine aimed to apply strategies to wage war on terrorism, yet the renowned GWOT doctrine enriched with controversial terms like preemptive war, axis of evil, weapon of mass destruction and unilateralism. Bush government officials expressed their will to pacify and democratize Iraq frequently. In 2003, without the approval of UN Security Council, the Operation Iraqi Freedom was initiated. Since then, Middle East turned into a safe haven for terrorism. The broken traditional balance of power shattered state system in the region and the terror order partially appeared.

This study aims to examine the GWOT doctrine and demonstrate why, how and in what way cause to emergence of terror order in the Middle East.

Keywords: Global Terrorism, Global War Against Terrorism Doctrine, Neo-Conservatives, Middle East, Middle East Terror

1. GİRİŞ

11 Eylül 2001 terör saldırıları, ABD ve dünya için dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Tarihte ilk kez bir terör saldırısı, binlerce sivilin ölmesine ve yaralanmasına sebep oldu. Saldırıdan bir gün sonra, ABD tüm devletleri, teröre karşı işbirliğine ve mücadele etmeye davet etti. Bir hafta sonra yani 20 Eylül 2002 günü, G.W. Bush yaptığı konuşmada, Küresel

* Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

Teröre Karşı Savaş (KTKS) doktrininin çerçevesini çizdi. Başından beri fazlasıyla müdahaleci ve sınırları muğlak bir doktrin olmasına rağmen, BM-NATO şemsiyesi altında bir araya gelen kırk ülke, ABD önderliğinde Afganistan'a 7 Ekim 2001 tarihinde, askeri müdahale bulundu. G. W. Bush'un izlediği yayılcı dış politika anlayışı ve ısrarla Irak'a yönelik askeri müdahale isteği, Amerikan dış politikasına yönelik şüpheleri arttırdı. KTKS doktrinine yönelik şüpheler, 2002 yılı içinde ilan edilen Ulusal Güvenlik Stratejisi (UGS) belgesi ile en tepe seviyeye çıktı. Zira ilan edilen UGS, önleyici veya ön alıcı savaş, ilkeleri ile ABD'ye sınırsız harekât alanı sağlamaktaydı. 2002 UGS belgesinde sınırları çizilen KTKS doktrini fazlasıyla ihtiraslı ve Amerikan egemenliğini hedefleyen bir doktrindi. Bu doktrindeki ilkelerin büyük kısmının, Yeni Muhafazakâr ideolojisi ile alakalı olması, doktrinin kimler tarafından hazırlandığı tartışmasını ortaya çıkardı. Bush yönetiminde yer alan Condoleeza Rice, Paul Wolfowitz, Richard Perle, Richard Cheney ve Donald Rumsfeld gibi isimlerin Yeni Muhafazakâr kökenli olması, doktrinin hedeflerine ve amaçlarına yönelik şüpheleri haklı çıkardı. Zira Yeni Muhafazakârlar, 1970'li yıllardan beri, ABD'yi dünyanın lideri ve sistem kurucusu olarak görmekteydi. Yeni Muhafazakâr entelektüeller, ilk olarak Reagan döneminde hükümette yer aldı. Bu dönemde, bu ideolojinin hükümette görevli üyeleri, SSCB'nin yıkılmasını hızlandıracak adımları içeren stratejileri üretti ve uyguladı.

SSCB'nin yıkılmasını sevinçle karşılayan ve bunu ABD'nin daha doğrusu kendi başarısı olarak gören bu oluşum, Reagan tarafından 1990'lı yıllarda izlenen dış politikadan dolayı hayal kırıklığına uğradı. Çünkü eski CIA Başkanı olmak dâhil etkileyici bir özgeçmişe sahip lakin yaşlı H.W. Bush, Soğuk Savaş sonrası dönemin şekillenmesinde ve özellikle Irak'ın işgali konusunda yeterli çaba göstermemişti. Bu nedenle kendilerini göz ardı edilmiş gibi hisseden, Yeni Muhafazakârlar 1992 seçimlerinde Demokrat Parti adayı Bill Clinton destekledi. Fakat bu sefer de, Clinton yönetimi tarafından ortaya konulan liberal, barışçı ve çok yanlı dış politika anlayışı ile Yeni Muhafazakâr dış politika anlayışı uyuşmadı. Yaşanan hayal kırıklığı, grubun dağılma ihtimalini oraya çıkardı. Tam Yeni Muhafazakâr ideolojinin bittiği ve dağılma sürecine girdiği konuşulur iken, 1995 yılında yeniden organize olan grubun üyeleri *The Weekly Standard* isimli dergide yeniden çalışmalara başladı. Bu tekrardan bir araya gelme, yeni nesil Yeni Muhafazakâr entelektüeller tarafından başarıldı. Daha sonra Bill Kristol, Robert Kagan, Gary Schmitt, Max Boot ve Dough Feith, isimler, 1997 yılında *Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi-Project for New American Century (PNAC)* isimli kar amacı gütmeyen düşünce kuruluşunu kurdu.

Bu isimler 1998-2001 yılları arasında PNAC çatısı altında dış politikayı yönlendirmek için dikkat çekici çalışmalara imza attı. Dikkat çekici çalışmalardan ilki; 1998 yılında, dönemin Başkanı Clinton'a gönderilen mektuptu. Bu mektupta, 21. yüzyılın Amerikan yüzyılı olması için Irak'a müdahale edilmesi gerektiği dile getirildi. Dikkat çekici çalışmalardan ikincisi; PNAC tarafından yayınlanan PNAC İlkeler Bildirgesidir. 2000 yılında yayınlanan bildirmede, Amerikan dış politikasını yönlendirecek stratejilere yer verildi. ABD'nin eşsiz bir ülke olarak, küresel düzeni şekillendirmesi gerektiği kamuoyuna ilan edildi. Son olarak dikkat çekici çalışmalardan üçüncüsü; 11 Eylül 2001 saldırısından sonra, Başkan G. W. Bush'a gönderilen mektuptu. Bu mektupta; ABD'nin küresel egemenliğinin sürmesi için, Irak'ın yanı sıra İran ve Suriye'ye de müdahale edilmesi dile getirildi. Amerikan dış politikasını, 1990'lı yıllarda ısrarla şekillendirmek isteyen Yeni Muhafazakârlar, bu şansı 2000 yılında yapılan Başkanlık seçimi sayesinde tekrar elde etti. Tartışmalı bir seçim sonucuyla başa gelen G. W. Bush, yönetim takımının önemli bir kısmını, Yeni Muhafazakâr kökenli isimlerden oluşturdu.

Tabi ki ABD'nin, Ortadoğu'ya ilgisi, daha doğrusu kaderini çizmeye yönelik adımları, Yeni Muhafazakârlar ile sınırlamak mümkün değildir. Zengin enerji kaynakları, zayıf siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısı nedeniyle Ortadoğu, II. Dünya Savaşından sonra, ABD için kontrol edilmesi gereken bir bölge haline gelmişti. Zira 20. yüzyılın ilk yarısında, ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi, petrol şirketleri hariç, son derece düşük bir düzeydeydi. Çünkü bu dönemde Britanya İmparatorluğu, bölgeye mutlak bir şekilde hâkimdi. Fakat II. Dünya Savaşı sonrası küresel düzenin temelden değişmesi, ABD'ye küresel dış politika tercihlerini değiştirme imkânı verdi. Savaş sonucu İngiltere, sahip olduğu sömürgelerden çekilmek zorunda kaldı. Ortadoğu başta olmak üzere İngilizlerin çekildikleri bölgelere ABD, ekonomik, askeri, mali ve siyasi yardımlar yolu ile yerleşti. Soğuk Savaş dönemi içinde, 1945-1988 yılları arasında Harry S

Truman, Dwight D. Eisenhower, Richard M Nixon, Jimmy Carter, Ronald Reagan gibi başkanların ortaya koyduğu doktrinlerde Ortadoğu, kontrol altına alınması gereken en önemli bölge olma özelliğini korudu.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle, birlikte değişen dünya düzeni, ABD'nin yaklaşık 50 yıl içinde izlediği politikaların yeniden yapılandırılmasını zorunlu kıldı. ABD, artık tek süper güçtü. ABD'nin karşıtı veya düşmanı SSCB gibi bir güç yoktu. Yeni dönem belirsizlikler içinde başlasa da, Amerikan sisteminin Komünist Rusya'ya karşı zaferi dillerdeydi. Aslında 20. yüzyılın başından itibaren hedeflenen siyasi ortam için her şey hazırdu. Bu doğrultu da Pax Americana hedefli yeni dünya düzeni söylemi, birçok platformda dile getirilmekteydi. ABD'nin küresel jandarma rolü, bazı sorunların çözümünde önemli rol oynamıştı. Fakat Amerikan dış politikasının liberal, uluslararası işbirliğine ve minimum müdahaleye odaklı politika anlayışı, bitmek bilmeyen ekonomik krizler ve artan enerji ihtiyacı gibi sorunları çözememekteydi. ABD'nin küresel liderliğinin tehdit altında olduğu, Yeni Muhafazakâr entelektüeller tarafından sıklıkla dile getirildi. Bu isimlere göre Ortadoğu, ABD için vazgeçilmez bir bölgeydi. Buna uygun politikalar izlenmeliydi. Özellikle enerji ihtiyacı ve yeni bir süper gücün ortaya çıkmaması için ABD, Ortadoğu'yu mutlaka kontrol etmeliydi. Bu kontrolü başarabilmesi için askeri müdahale olmazsa olmaz şarttı. Bu nedenle Irak'a karşı uygulanan ambargoların ve hava saldırılarının yetersiz olduğu her platformda dile getirildi. Oysa bu dönem içinde Irak'a uygulanan ambargolar ve hava saldırıları, Irak'ı zayıf, güçsüz ve parçalanmaya hazır bir ülke haline getirmişti. Saddam Hüseyin, büyük ihtimalle zaman içinde iktidarını kaybedecekti. Buna rağmen, ABD'nin Irak'a askeri müdahale yolu ile yerleşmesi isteği devamlı canlı tutuldu.

Böylelikle 21. yüzyıla da Ortadoğu; savaş ve çatışma tehdidi ile girdi. 2003 yılında *Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu* adı verilen askeri müdahale, Ortadoğu'da pamuk ipliğine bağlı siyasal, sosyal ve kültürel bağları tamamıyla parçaladı. Irak'ı özgürleştirmek ve örnek bir demokrasi haline getirmek adına girilen bu müdahale, Suriye ve Irak'ta dini ve etnik kökenli parçalanmayı, şiddeti ve terörü ortaya çıkardı. I. Dünya Savaşı sonrası sınırları suni bir şekilde çizilmiş olan Suriye ile Irak'taki parçalanma ve siyasi boşluk, Ortadoğu'da bölgesel terör düzeninin ortaya çıkmasına sebep oldu. Günümüzde, mevcut rejimlere karşı, aynı zamanda kendi aralarında da savaşan birçok terör ve muhalif grubu, Ortadoğu'yu yaşanmaz bir bölge haline getirdi. Özellikle terör grupları içinde göreceli başarı kazanan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), sebep olduğu vahşet, korku ve nefret ile etnik, mezhepsel ve siyasi ayrışımı tetiklemeye devam etmektedir.

2. KÜRESEL TERÖRE KARŞI SAVAŞ DOKTRİNİ

1823 yılında, Kongre'ye yaptığı konuşmada, James Monroe; Amerika kıtasını sömürgeci Avrupalı imparatorluklardan koruyacağını ilan etti. Monroe doktrini, yaklaşık yüz yıl, Amerikan dış politikasının çerçevesini ve ideolojik altyapısını şekillendirdi (Gilderhus, 2006: 5). Doktrin, ABD'nin 19. yüzyılda bir kıta devleti olarak büyümesini ve ekonomik olarak güçlenmesini sağladı. 20. yüzyılın başında Theodore Roosevelt tarafından, Güney Amerika kıtasında ABD'nin yayılmasını sağlamak için genişletilen doktrin, Latin Amerika kıtasının ABD'nin arka bahçesi olma sürecini başlattı (Livingston, 2009: 13).

ABD'nin dış politikasını etkileyen tek doktrin Monroe doktrini değildi. 20. yüzyıla damgasını vuran Truman doktrini, II. Dünya Savaşının bitiminden sonra ortaya çıktı. Bu doktrin Soğuk Savaş dönemine damgasını vurdu. ABD'nin yeni bir dünya düzeni kurmasına hizmet eden bu doktrin; ABD'nin Yakındoğu ve Ortadoğu bölgelerine etkisi altına almasını sağladı. En önemlisi, SSCB'nin çevreleme politikaları ile izole edilmesini sağlayacak ideolojik temel oldu. Soğuk Savaş döneminde; Eisenhower, Kennedy, Johnson, Nixon, Ford, Carter ve Reagan tarafından daha da geliştirilen Truman doktrini, Amerikan dış politikasının önceliklerini şekillendirmeye devam etti (Stepak & Whitlark, 2012).

Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra, ABD dış politikada izlenecek politikayı belirlemekte zorlandı. Zira artık karşıda bir düşman yoktu ve ABD küresel tek süper güçtü. 2000'li yılların başına kadar ABD, çok yanlı, uluslararası yasalara uyan ve uluslararası organizasyonlar ile işbirliğine giderek, küresel sorunları çözmeye çalışan bir ülke gibi davrandı. İç savaş yaşanan bölgelere küresel bir askeri ve barış gücü olarak müdahale etti. ABD'nin 1990'lı yıllarda oynadığı rol ve bu dönemde yaşanan iç savaşlar ve soykırımlar "müdahale" kavramı odaklı

tartışmaların çıkmasına neden oldu. Bu bağlamda, Aralık 2001 tarihinde, insani trajediler ve dünya düzenini yöneten yasalar arasında bir uçurum olduğunu gören BM komisyonu “Koruma Sorumluluğu” (Responsibility to Protect) doktrinini ortaya koydu. Bu doktrin, insani nedenlerle bir devlete müdahale edilmesini yasalastırdı (Feinstein & Slaughter, 2004: 136). BM tarafından ortaya konulan bu doktrin, ABD’nin Amerikan Barışı (Pax Americana) odaklı rolüne önemli katkıda bulundu. ABD bu doktrin sayesinde, tek başına ve uluslararası çıkarlar doğrultusunda problemlili ülkelere müdahale etme hakkını kendinde görmeye başladı. 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra, Monroe ve Truman doktrini kadar önemli görülen ve küresel politikaları derinden etkileyen Küresel Teröre Karşı Savaş (KTKS) doktrini, G. W. Bush’un, 20 Eylül 2001 tarihinde yaptığı konuşma ile dünya kamuoyuna açıklandı. Bu tarihten itibaren 21. yüzyılın eşsiz süper gücü ve egemeni olan ABD, Clinton döneminde uyguladığı çok yanlı dış politika yerine, tek yanlı dış politikayı uygulamaya başladı (Hirsh, 2002: 18).

Amerikan dış politikası, tarih boyunca bir düşman veya karşıtlık üzerinden küresel egemenliği elde etmeye çalışmıştı. Her dönemde ABD’nin dış politika tercihlerini şekillendiren ve ete, kemiğe bürünmüş bir düşman vardı. Sadece SSCB’nin yıkılmasından sonra Amerikan dış politikasını yönlendirenler, yeni düşmanı belirlemede sıkıntı çekmişlerdi. Zira bu dönemde ne dışli bir düşman, ne de güçlü bir rakip kalmıştı. Amerikan dış politikasının yeniden tanımlanamaması 2001 yılına kadar bütün yönetimleri etkiledi (Ryan, 2010: 13). Buna rağmen ABD bu dönemde, çok yanlı ve işbirliğine dayalı dış politika anlayışı ile küresel barış ortamına katkıda bulunma peşindeydi. Buna rağmen, yeni bir rakip veya düşmanın ortaya çıkması, hem istenen hem de istenmeyen bir durumdu. Yeni düşman ortaya çıkmadan hedeflenen Pax Americana sistemi kurulmalıydı. Bu sistemin kurulması sırasında bir düşmanın varlığı motivasyonu arttıracak bir unsur olabilirdi. Böyle bir ikilemde kalan ABD’ye yapılan terör saldırıları, dış politikayı yenileme şansı verdi. Ayrıca yeni düşman olan terörizm, ABD’ye küresel ölçekte Amerikan çıkarları için müdahalelerde bulunma şansı verdi (Yordan, 2006: 37).

KTKS doktriniyle Franklin D. Roosevelt döneminden beri izlenen geleneksel emperyalist politika yeniden tanımlandı. ABD ilk kez devlet olmayan bir kuruluşu düşman olarak belirledi (Wright, 2007: 1). Bir devletten öte, küresel düzeyde örgütlenmiş bir terör örgütünü rakip olarak belirlemek, radikal bir değişimi işaret etmekteydi. Yeni dış politika anlayışı, Woodrow Wilson tarafından ortaya konulan yeni uluslararası düzen kadar önemliydi (Gaddis, 2005: 2). Zira Wilson gibi, Bush da yeni düzen öngörmekteydi. Bu yeni düzende, ABD küresel bir imparatorluk gibi hareket edecek, gerekirse istediği ülkeye askeri müdahalede bulunabilecek, Amerikan değerlerini yayma kisvesi altında küresel enerji bölgelerini kontrol edecek ve böylelikle yeni küresel bir gücün ortaya çıkmasını önleyebilecekti. 1980’li yıllarda ortaya çıkan Reagan doktrini gibi, gizli değil, açık askeri müdahaleleri savunmaktaydı (Oyan, 2007: 179).

KTKS doktrinini içeriği hakkında elle tutulabilir bilgi, 11 Eylül terör saldırılarından bir yıl sonra ortaya çıktı. KTKS doktrinini çerçevesini çizen Ulusal Güvenlik Stratejisi (UGS) kamuoyuna açıklandı (Singh A. , 2004: 83). İlgili belgede, ABD’nin yeni güvenlik stratejisi sekiz ilkede açıklanmıştır. Bu ilkeler; 1) İnsan onurunu öne çıkarmak, 2) Teröre karşı ittifak kurmak, 3) İşbirliği yolu ile bölgesel sorunları çözmek, 4) Kitle imha silahlarına sahip Şer Ekseni ülkeleri engellemek, 5) Serbest piyasa ve ticareti teşvik etmek, 6) Gelişmeye kapalı toplumları elverişli hale getirmek, bu toplumlarda demokrasi altyapısını geliştirmek, 7) Küresel güç merkezleri ile işbirliğine gitmek 8) Ulusal güvenlik ağını yenilemek olarak sıralanmıştır (Singh A. , 2004: 85). KTKS doktrini kapsamında ortaya konulan bu ilkelerin hepsi KTKS doktrini ile alakalı olmasına rağmen, ilk dördü doğrudan, ABD’nin Ortadoğu’ya yönelik izleyeceği politikanın temelini oluşturmaktadır.

UGS 2002 belgesi ayrıntılı bir rehber olarak KTKS doktrinini içeriğini açıklamıştır. ABD’nin küresel hedefleri, bu hedefleri gerçekleştirmek için nasıl bir güç (yumuşak veya sert) kullanması gerektiği, ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Belgede ayrıca, yeni güvenlik anlayışı ve çıkarlar tanımlanmıştır. Stratejilerde yer verildiği gibi ABD’nin temsil ettiği değerleri öne çıkarması, küresel siyasete ve ilişkilere odaklanması gerektiği dile getirilmiştir. Aynı şekilde, yaşanan trajik terör saldırısı nedeniyle, tehdit odaklı stratejilerin; küresel terör örgütlerine, terörü destekleyen ülkelere, Kitle İmha Silahı’na sahip potansiyel tehlike

odaklarına karşı üretilmesini tavsiye etmiştir. Bütün bu stratejilerin yürütülmesi için gerekirse tek yanlı, ön alıcı ve önleyici müdahale seçeneklerin kullanılmasını tavsiye etmiştir (Bonin, 2004: 1).

Böyle bir içerik ile ortaya çıkan KTKS, son 12 yıl içinde Ortadoğu'nun, Amerikan çıkarları doğrultusunda yeniden tasarlanmasını sağlamıştır. Önce Afganistan ve sonrada Irak'a yapılan askeri müdahaleler neticesinde ABD, istediği sonuçları tam olarak elde edemese de, enerji kaynaklarını kontrol edebilme şansı elde etmiştir. Özellik ile Irak'ta son zamanlarda ortaya çıkan terör düzeni, küresel enerji şirketlerinin istediği ortamı oluşturmuş ve bu şirketler devam eden istikrarsızlık ve iç savaş sayesinde, enerji kaynaklarını sömürmeye devam etme şansı elde etmişlerdir.

2.1. 11 Eylül 2001: Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrininin Ortaya Çıkışı

1776 yılında 13 koloninin bir araya gelerek kurduğu ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir atılım yaparak dünya üzerinde dengeleri kurdu. İsteddiği gibi hem dost, hem de düşmanların alanlarını belirlemişti. 1990'lara kadar ABD'nin şekillendirdiği dünya dengeleri vardı. Bunun ardında, ABD'nin sahip olduğu askeri, siyasi ve ekonomik güçle; demokrasi, özgürlük, adalet, serbest piyasa gibi ilkelerini yayabilme imkânı vardı. Bu dönemde ABD'nin küresel enerji kaynaklarını kontrol etme, SSCB'yi çevreleme ve Ortadoğu'da dengeleri gözetmeye yönelik adımları dış politika tercihlerini şekillendirdi.

Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile birlikte, tek küresel süper güç olarak kalan ABD, kendi ilkelerini Amerikan Barışı (Pax Americana) şemsiyesi altında oluşturmaya çaba gösterdi. Küresel jandarma rolü ile dünyanın sorunlu bölgelerine müdahale etmesi, ABD'ye ciddi bir prestij kazandırdı. Fakat Clinton tarafından ortaya konulan liberal, uluslararası işbirliğine dayalı ve çok yanlı dış politika vizyonu, ABD'nin ekonomik olarak gerilemesini engelleyemedi (Cox, 2004: 591). ABD, 2000 yılına büyük ekonomik kriz ile girdi. Bu krizin yansımaları, Amerikan dış politikasında değişim isteyen kesimlerin başa gelmesini sağlayacak ortamı ortaya çıkardı. Krizin etkisi ile oy vermeye giden Amerikalılar, 2000 yılında Başkan olarak G.W. Bush'u seçti. Her ne kadar seçim sonuçları tartışmalı olsa da, ABD dış politikasını değiştirecek Bush ve ekibi yönetime geldi. Bu doğrultuda ilk olarak Başkan G. W. Bush, 1981-1988 yılları arasında görev yapan Ronald Reagan döneminde başlatılan *Yıldız Savaşları* projesini devam ettireceğini açıkladı. Ardından da, SSCB ile 1972 yılında imzalanan Anti Balistik Füze Antlaşmasını iptal etti (Kristol & Kagan, 1996: 23). Ortadoğu, Pax Americana için en önemli mücadele alanı olarak belirlendi. Aslında seçime ekonomiyi iyileştirme temelli vaatler ile giren G. W. Bush'un, küresel sorunlardan daha izole bir siyaset izleyeceği zannediliyordu.

11 Eylül 2001 saldırısına kadar, birçok kimse dış politikada radikal değişim beklemiyordu. Doğal olarak beklenmedik terör saldırıları, bütün öngörülerini yerle bir etti. Terör, ABD için en önemli sorun haline geldi. Aslında 1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkan küresel terör olgusu, ABD çıkarlarını çoktan tehdit etmeye başlamıştı. ABD, bir bakıma kendi büyüttüğü ve desteklediği El Kaide örgütünün mağduru durumuna düşmüştü. El Kaide, ABD'nin deniz aşırı bölgelerde yer alan unsurlarına yönelik terör saldırıları yapmaktaydı. Örneğin; 11 Eylül 2001 saldırısından önce El Kaide, 1988 yılında Amerikan toprakları dışında Kenya ve Tanzanya'da Amerikan elçiliklerini bombaladı. 2000 yılında ise Yemen'de bir limanda demirli olan USS Cole isimli savaş gemisine saldırdı (Tucker, 2010: 1097). Tüm bu saldırılar ABD'nin güvenlik sorunu ortaya çıkarmakla birlikte Amerikan kamuoyu için, çok da önemli bir sorun olarak algılanmamaktaydı. Birbirinden bağımsız ve Amerikan toprakları dışında yapılan terör saldırıları, günlük yaşamda gündem konusu bile olmamaktaydı.

Sıradan Amerikalıların gündemi çok farklıydı. 2000'li yıllar Amerikalılar için yeni umutlar, hedefler ve tabi ki ekonomik sorunlarla başlamıştı. 10 Eylül 2001 tarihinde ortalama bir Amerikalı için en önemli sorunlar: artan işsizlik, düşen borsa ve ekonomik durgunluktu. Buna rağmen birçok insana göre ABD, Roma İmparatorluğu'ndan sonra ortaya çıkmış en güçlü ve eşsiz bir küresel güçtü (Freedland, 2002: 1). Terörizm korkusu vardı ama bu korku, devlet yetkililerini ilgilendiren bir sorundu (Ruschmann, 2005, s. 10). Amerikan halkı, ABD'nin uzun zamandır coğrafik izolasyonu sayesinde, tüm savaşlara rağmen huzurlu bir şekilde hayatına devam edebilmişti. Bu durum 11 Eylül 2001 günü radikal bir biçimde değişti. ABD, doğrudan saldırı altındaydı ve terör korkusu kâbus gibi Amerikalıların üzerine çöktü. ABD'ye kendi

topraklarında kimsenin saldıramayacağı efsanesi darmadağın oldu. ABD, bir gün içinde saldırılara açık ve zayıf bir ülke konumuna geliverdi (Gay, 2007: 23).

11 Eylül 2001 sabahı, 19 uçak korsanı tarafından kaçırılan dört yolcu uçağının nelere yol açabileceğini, sıradan hiç kimse tahmin edemezdi. Zaten saldırıların, sıradan bir uçak korsanlığı olmadığı hemen ortaya çıktı (Wittkopf, M.Jones, & Kegly, 2008: 3). American Airlines'a ve United Airlines'a ait uçaklar, sırasıyla saat 8:48 ve 9:30'da Dünya Ticaret Merkezi kulelerine çarptı. Dünya Ticaret Merkezi'nin Güney Kulesi saat 9:59'da ve Kuzey Kulesi ise 10:26'da çöktü. New York'ta iki kulenin enkaza dönüşmesiyle, toplam 2603 kişi hayatını kaybetti. Tabi ki kâbus bununla sınırlı değildi. Ülkenin başka bir bölgesinde American Airlines'a ait diğer uçak saat 9:37 civarı Pentagon binasına çarptı. Toplam ölü sayısı 125 kişiydi ama oluşturduğu şok inanılmazdı. ABD, engelleyemediği bir yöntem kullanan ve kim oldukları belli olmayan birilerinin veya bir unsurun saldırısı altındaydı. Gerçekten böyle bir şey nasıl olabilirdi? Bu soruya cevap aranırken, ülkenin bir başka yerinde, Shanksville, Pensilvanya'da United Airlines'a ait olan uçağın düştüğü haberi geldi. Son uçakta dört tanesi terörist, dört tanesi uçuş ve kabin görevlisi ve 40 tanesi de yolcu olmak üzere toplamda 48 kişi bulunmaktaydı. Bu uçaktan hiç kimse canlı kurtulamadı (Tucker, 2010: 1096).

1990'lı yılların başında Irak'ta, Bağdat'ın bombalanmasını canlı olarak yayınlayan CNN başta olmak üzere önemli medya organları, bu sefer de canlı olarak, ABD'nin yaşamakta olduğu trajediyi yayınlıyorlardı. Soğuk Savaş döneminin muzaffer süper gücü, kendi evinde hiç beklemediği bir şekilde vurulmuştu. Bu saldırı, bir terör saldırısından öte bir savaş ilanı gibiydi. Zaten bir gün sonra çıkan birçok gazete, ABD'ye karşı savaş açıldığı konusunda hemfikirdi. Ertesi gün dünya çapında 800'den fazla farklı gazetenin manşetlerini terör, savaş, saldırı ve kötülük gibi kavramlar süslemekteydi (Newseum, 2014). Örneğin; İngiliz *The Telegraph* gazetesinin manşeti "ABD'ye Karşı Savaş" olarak belirlenmişti (Telegraph, 2011). *New York Times* ise 12 Eylül 2001 tarihinde büyük puntolar ile "ABD Saldırısıya Uğradı" manşeti ile çıktı (Nytimes, 2001).

Saldırı sırasında G. W Bush, Florida'da bir ortaokulda öğrencilerin karşısındaydı. Kulağına bir danışmanı, ABD'nin saldırı altında olduğu haberini fısıldadı. Bush sanki şoka girmiş gibiydi. Tam yedi dakika hiçbir şey yapmadı ve sınıfta kalmaya devam etti (Angulo, 2012: 113). Onun sınıf içindeki tavırları ve ruh hali, daha sonra ortaya konulan birçok komploteoris için malzeme oldu. Öte yanda, Amerikan halkı inanılması güç bir gün yaşamaktaydı. Amerikan halkı Hollywood filmlerine taş çıkaracak bir senaryonun figüranı gibi hissetmekteydi. Saldırının etkisi ile Amerikan milliyetçiliği doruğa çıktı. Ertesi gün ülke baştan sona Amerikan bayrakları ile donatıldı (Stitka, 2005: 1996). Bu tür bir milliyetçilik patlaması en son 1991 yılında, Körfez Savaşı sırasında yaşanmıştı (Chang, 2002). 11 Eylül 2001 tarihinden önce ABD Başkanı Bush'a kamuoyu desteği % 50 civarındaydı ve hızla düşmekteydi. Bush'a destek, saldırıdan hemen sonra % 80 civarına çıktı. ABD'nin, teröre karşı Afganistan gibi hiç bilinmeyen bir ülkeye asker göndermesi için destek ise % 92 civarına çıktı (Wolfe, 2008: 42). Eşsiz Amerikan imparatorluğu, yeni dünya düzeninin tek süper gücü, artık cevap vermeye hazırdı (Jentleson, 2010: 3). Ama nasıl bir cevap verilecekti? Aslında, ortada cevap verilebilecek bir yerleşik muhatap da yoktu. Bu konuda farklı fikirler ortaya atıldı ama bir görüş birliğine ulaşılamadı. Buna rağmen neredeyse herkes 11 Eylül günü bitmeden, dünya için yeni bir dönemin başladığı konusunda hemfikirdi (Bastian, 2006: 40). ABD, tarihi boyunca bu tür saldırılara sert karşılık vermişti ve bu saldırıya da cevap vermemesi beklenemezdi.

KTKS doktrini böyle bir hengâmede ortaya çıktı. 12 Eylül 2001 günü, ABD Başkanı Bush, hiçbir tereddüde yer bırakmadan, ABD'ye yapılan saldırının failini El Kaide olarak resmen ilan etti. Artık ABD'nin önünde yeni bir dönem ve düşman vardı. Tabi ki yeni dönem, sadece ABD için başlamamıştı (Cox, 2002: 262) Yeni dönem tüm dünya için, özelde Ortadoğu için başlamıştı. El Kaide, bu saldırı için en eğitimli üyelerini feda etmişti. 19 genç Arap'ın 15'i, Suudi Arabistan, dolayısıyla Ortadoğu kökenliydi (Bozarlan, 2008: 299). Saldırı sonrasında her şey çok hızlı bir şekilde gelişmeye başladı. Terör saldırısının detayları ortaya çıktıkça, medeniyetler düzeyinde küresel bir çatışma ortamının doğacağı iddiaları güçlenmeye başladı. İlginç bir şekilde medeniyetler çatışması gibi bir tehdidin varlığını, 1993 yılında yazmış olduğu ünlü "Medeniyetler Çatışması mı?" isimli makalesinde, Samuel Huntington dile getirmişti.

Oysa 1990'lı yıllarda Hungtinton, ortaya koyduğu tez nedeniyle ağır bir şekilde eleştirilmişti. Doğal olarak 11 Eylül saldırısından sonra da övgüler aldı (Gualke, 2006: 23).

Saldırıdan hemen bir gün sonra, ABD kamuoyuna açıklama yapan Bush, yapılan saldırının sadece ABD'ye yönelik olmadığını, saldırının dünyada özgürlüğü seven herkese yönelik olduğunu dile getirdi. Küresel terör tehdidi ile hep birlikte savaşmanın zamanın geldiğini de vurguladı. (Post, 2001). Aynı zamanda, ABD'nin sabırlı, kararlı ve tam odaklanmış bir şekilde teröre karşı olan mücadelesini kazanacağını iddia etti. Bush 20 Eylül 2001 tarihinde, Kongre'nin birleşik oturumunda ve Amerikan halkına yönelik yaptığı konuşmada (KTKS) doktrininin temel çizgilerini ortaya koydu. (Tan, 2009: 2). Böylelikle, yeni dünya düzenine ilk adım atıldı. Bu yeni dünya düzeninde iyiler ve kötüler saflarını belirleyecek ve kötülüğe karşı savaş açılacaktı. Bu ayrımı Bush, "Ya bizimlesiniz ya da teröristlerle" çıkışıyla ortaya koydu. Daha önce 16 Eylül 2001 tarihinde teröre karşı savaşın medeni insanlar ile fanatikler arasında olacağını dile getirmişti (Gani & Mathew, 2008: 1). İki liderin söylemleri uluslararası ilişkiler için yepyeni bir yaklaşımı ve siyaseti işaret etmekteydi (Çiftçi, 2009: 210).

ABD Kongresi de düşmanın kim olduğunu Beyaz Saray'a bırakıp, belirlenen hedeflere savaş ilan etti. Kongre, aynı zamanda müttefik olarak işbirliği yapılacak Pakistan'a yönelik, 1998 Mayısından itibaren uygulanan yaptırımların Bush yönetimi tarafından iptaline ses çıkarmadı. Aralık 2001 tarihinde, Anti Balistik Füze Anlaşmasından çekildiğini açıklayan Bush, yine kongre tarafından desteklendi (Daalder & Lindsay, 2001: 92). Tabi ki savaş hazırlığı, sadece dışarıya yönelik de değildi. 11 Eylül'ün getirdiği güvenlik önlemleri atmosferinde ABD kongresinde, Adalet Bakanlığınca hazırlanan, vatandaşların haklarını hükümet lehine kısıtlayan *Yurtseverlik Yasası* da büyük çoğunlukla kabul edildi (Jackson & Towle, 2006: 144). Bütün bu değişimler olurken, değişimleri gerçekleştiren entelektüel grubun üzerine tartışmalar da ortaya çıkmaya başladı. Sahiden KTKS doktrini kim tarafından hazırlanmıştı?

2.2. Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrininin Mimarları

"KTKS doktrini kim tarafından üretildi?" KTKS doktrininin kısa bir süre içerisinde ortaya çıkması, şüphelere yol açmıştı. Kapsamlı ve fazlasıyla tutkulu olan bu doktrin, daha önce hazırlanmış gibiydi. Bu nedenle bu doktrinin kimin ve kimler tarafından üretildiğine dair sayısız komplo teorisi hemen ortaya çıkmıştı. Olağan şüpheliler arasında Yeni Muhafazakâr ideoloji öne çıkmaktaydı. Bu durum gayet normaldi çünkü Eylül 2000 tarihinde Başkanlık koltuğuna G. W. Bush, çoğunluğu Yeni Muhafazakâr ideolojinin temsilcisi olan kimselerden oluşan bir yönetim kurmuştu. Böyle bir yönetim kurması doğaldı çünkü Bush, Başkanlık seçimini Yeni Muhafazakârlar, Evanjelistler ve Yeni Liberallerden oluşan bir siyasal ittifak sayesinde kazanmıştı (Oran, 2013: 17).

Yeni Muhafazakârlar kimlerdi? Neyin nesiydi? Bu gibi soruları cevaplayabilmek için geçmişe bakmak gerekmektedir. ABD'nin 21. yüzyılda küresel politikalarını şekillendiren ve Ortadoğu'da çıkan kaos, istikrarsızlık, terör düzeninden sorumlu olarak gösterilen Yeni Muhafazakâr düşüncenin kökeni, 1970'li yıllara dayanmaktadır (Gardner, 2007: 27). 1960'lı yıllarda ortaya çıkan sol kökenli akımlara, hareketlere ve protestolara tepki duyan bir grup New York'lu entelektüel, bu düşüncenin temelini inşa etmişti. Aslında bu entelektüel akım, ilk olarak içeriye yönelik konulara ilgi duymuş ve bu akımın ilk temsilcileri kendilerini liberal olarak tanımlamışlardı. Başta Irving Kristol gibi önemli bir ismin olduğu Demokrat Parti kökenli birinci nesil muhafazakârlar; zencilere, kadınlara, eşcinsellere ve kültürel azınlıklara daha fazla özgürlük talep eden "Yeni Sol" olarak adlandırılan entelektüel gruba tepki duymuşlardı. Esas olarak günümüzdeki Yeni Muhafazakâr düşünce anlayışı ise Washington'da emperyalist dış politika çizgisi izleyen grubun temsilcisi olan, Demokrat Partili Senatör Henry Scoop Jackson tarafından şekillendirilmişti (Vaisse, 2010: 1).

Yeni Muhafazakâr düşüncenin ideolojik temeli ise, Almanya doğumlu bir filozof olan Leo Strauss tarafından kurulmuştu. Almanya'dan ABD'ye göç eden Yahudi orijinli bir kişi olan Stratus, Alman Milliyetçi Gençlik gruplarından ilham alarak kurulan Yahudi Gençlik gruplarında aktif olarak çalışmış ve öne çıkmıştı (Xenos, 2004, Spring: 3). Liberalizmi, ABD'yi zayıflatmak ile suçlayan Yeni Muhafazakârlar, Leo Strauss'un fikirlerini dış politika anlayışına adapte etmişlerdi. Strauss ülkeleri iyi ve kötü; ABD'yi, demokrasiyi uygulayan en iyi ülke ve diktatörlüğü ise yayılcı bir rejim olarak tanımlamıştır. O'na göre ABD, diktatörlük ile

yönetilen ülkelere zorla da olsa demokrasiyi dayatmalı ve Amerikan değerlerini yüceltmeliydi (Akdemir, 2007, s. 61). Nihayetinde, 1981 yılında başa gelen Cumhuriyet Partili Ronald Reagan sayesinde Yeni Muhafazakârlar, fikirlerini uygulama fırsatı bulabildi. Reagan tarafından kullanılan “şeytan imparatorluğu” kavramı, SSCB’nin kötülüğü (diktatörlüğü), ABD’nin iyiliği (demokrasiyi) temsil ettiği anlayış, Yeni Muhafazakârların düşünce temelini yansıtmaktaydı (Telatar, 2012: 171).

Soğuk Savaş sonrası ABD’nin zaferini ilan etmesi, Yeni Muhafazakâr ideolojinin de zaferi gibiydi. Bir zamanlar ateşli bir Yeni Muhafazakâr olan fakat daha sonra, Yeni Muhafazakâr ideolojiden kendisini uzaklaştıran Francis Fukayama *Tarihin Sonu* tezine göre ABD, iyi ve demokratik bir güç olarak; kötülüğü ve diktatörlüğü temsil eden SSCB’yi yenmişti. Afganistan’da ve Orta Amerika’da SSCB’ye karşı savaşılan özgürlük savaşçılarınun desteklenmesi gerektiği konusunda, Reagan’ı ikna etmişlerdi. Eşsiz Amerikan sistemi böylelikle başarıya ulaşmıştı (McGlichey, 2009); (Vaisse, 2010: 2). Fakat Soğuk Savaş döneminin bitmesi, bu düşünce akımına mensup olan entelektüelleri şaşkınlığa uğratmıştı. Artık ABD için bir rakip veya düşman yoktu. Ne yapılması gerektiği konusunda farklı öneriler vardı. Kimileri ABD’nin tekrar izole bir dış politika izlemesi gerektiğini tavsiye ederken, kimileri ABD’nin küresel barış gücü olmasını tavsiye ediyordu. Tüm bu tartışmaların dışında kalan Yeni Muhafazakârlar kısa sürede şaşkınlığı üzerlerinden atarak, yeni bir yaklaşım ortaya koydu. Irving Kristol, Jeane Kirkpatrick, Nathan Glazer, Peter L. Berger ve Eliot Cohen gibi isimler gelecekte ABD’nin Ortadoğu politikasını etkileyecek olan düşünce yapısını meydana getirmek için çalışmaya başladı (Dorrien, 2004: 69-70); (Telatar, 2012: 172).

1990’lı yılların ortasından itibaren Yeni Muhafazakâr ideoloji, KTKS doktrininin oluşturucusu ve uygulayıcısı olan Richard Perle, Paul Wolfowitz, Irving Kristol, Robert Kagan gibi isimlerle anılmaya başlandı (Telatar, 2012: 173). ABD’nin askeri kuvvetini zinde tutup, tekrar bir rakip çıkmasını engelleme düşüncesinde olan bu grup, dış politikada ve savunma politikalarında etkin olmaya başladı. 1992 yılında Yeni Muhafazakârlar tarafından hazırlanan *Savunma Planlama Rehberi* isimli raporda, ABD’ye yeni süper gücün çıkmasını engelleme ve enerji kaynağı zengin bölgeleri kontrol etme tavsiyesi verildi (Oran, 2013: 19). Bu raporu hazırlayan isimlerden Paul Wolfowitz ve Richard Cheney ikilisi, daha sonra Bush hükümetinde kilit görevlere geldi (Stokes, 2005: 220). Buna rağmen 1990’lı yılların ilk yarısı, Yeni Muhafazakârların hayal ettiği gibi olmadı. Bu nedenle Yeni Muhafazakârlar 1992 yılında yapılan Başkanlık seçiminde Bill Clinton’ı destekledi. Çünkü Soğuk Savaş sonrası geçen sürede Cumhuriyetçi Parti Başkanı George H. W. Bush’un dış politika anlayışı hayal kırıklığı yaratmıştı. Seçimden sonra başa gelen Clinton yönetiminin, Bosna ve Somali konusunda izlediği politikalar da Yeni Muhafazakârlar açısından hayal kırıklığı oluşturdu. Bu hayal kırıklığının nedeni Clinton yönetiminin sorunların çözümünde, Birleşmiş Milletler (BM) ile hareket etmesi ve küresel ölçekte demokrasinin yayılması için adımlar atmamasıydı (Telatar, 2012: 173). 1990’lı yılların ortasına gelindiğinde, ABD’nin liberal demokratik yaklaşımı, Yeni Muhafazakâr ideolojinin geri planda kalmasına neden oldu. Dolayısıyla bu düşüncenin öldüğüne dair iddialar ortaya çıktı. Fakat 1995 yılında *The Weekly Standard* isimli dergide toplanan Bill Kristol, Robert Kagan, Gary Schmitt, Max Boot ve Dough Feith gibi isimler, 1997 yılında *Project for New American Century-(PNAC)* isimli kar amacı gütmeyen düşünce kuruluşunu kurdu. 2000 yılında yayınladıkları raporlarında, kuruluşun amacının olarak ABD’nin global liderliğini desteklemek olduğu belirtilmişti (Donnelly, 2000: 51). Bu yeni açılımları yapan genç nesil Yeni Muhafazakârlar, kendilerini yeniden Cumhuriyetçilerin yanına konumlandırdı. (Vaisse, 2010: 3).

Reagan döneminde, SSCB’yi şeytan olarak nitelendiren ve izlenen stratejik plan ile alt edilmesini sağlayan eski nesil Yeni Muhafazakârlar gibi, yeni nesil Yeni Muhafazakârlar da, benzer bir başarıyı elde etmeyi hedefledi. 19. yüzyılda Açık Kader (Manifest Destiny) doktrinini ile Amerikan kıtasını fetheden ABD’nin, 21. yüzyılda hem yumuşak (ideoloji ihracı), hem sert (askeri müdahale) yöntemleri öneren bir doktrin ile dünyayı kontrol etmeyi tasarladı (Vaisse, 2010: 3). Kagan’ın ifadesiyle, ABD’nin Avrupalılardan farkı da buydu. Avrupalılar diplomasi ve uzlaşmayla problemin üzerine giderken, ABD sahip olduğu askeri gücü kullanıp hâkimiyet kurarak düzeni sağlanacağına inanmaktadır (Kagan, June, July 2002: 3). Bu bağlamda; *Yeni*

Amerikan Yüzyılı sloganı altında faaliyet gösteren PNAC aracılığı ile görüşlerini dışarıya iletebilen Yeni Muhafazakârlar, esasında ABD'nin bir imparatorluk gibi davranmasını arzu etmekteydi. Bu doğrultuda vakit kaybedilmeden "Yeni Yüzyıl İçin Amerika'nın Savunma Stratejisinin, Güçlerinin ve Kaynakların Yeniden İnşası" isimli bir rapor üretildi. Bu rapor, ABD'nin küresel liderliğini savunmaktaydı (Chossudovsky, 2005: 265). Raporun en temel hedefi 21. yüzyılda ABD'nin küresel egemenliğini sürdürmek ve "Amerikan Barışı" (Pax Americana) hedefini tüm dünyada hâkim kılmaktı (Donnelly, 2000: 2). Raporun 51. sayfasında geçen, geçiş sürecinin Pearl Harbour gibi korkunç ve hızlandırıcı bir olay olmadan çok uzun süreceği yorumu (Donnelly, 2000: 51) sonradan çok tartışılmış ve akıllara bu tür felaketin habercisi olup olmadığı gelmişti. Bu arada Pax Americana hedefi, 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi (UGS) belgesinde de yer buldu. Bu stratejik belge, ABD'nin küresel bir güç olarak ortaya çıkmasını büyük askeri harcamalar ve füze savunma sistemlerinin kurulması ile hedeflemekteydi (Pena, 2002). 1950 yılında üretilen 68 numaralı UGS belgesi ile benzerlik gösteren bu belge, dünyanın Amerikan sistemi içinde yeniden kurgulanmasını hedeflemekteydi (Panitch & Gindin, 2006: 22).

Yeni Muhafazakâr ideolojinin beyni olan PNAC, 1998-2001 yılları arasında üç çarpıcı adım attı. Bu adımlardan ilki 1998 yılında dönemin Başkanı Clinton'a gönderilen mektuptu. İlgili mektupta 21. Yüzyıl'a vurguda bulunmuş ve ABD'nin Irak'a mutlaka müdahale etmesi gerektiği dile getirilmişti. Ayrıca mektupta, ABD'nin hiç vakit kaybetmeden Irak'a müdahale etmesi gerektiği, aksi halde Ortadoğu'nun kaybedileceği uyarısı yer almaktaydı. Kitle imha silahları tehdidinde de bu mektupta yer verildi. (PNAC, 1998). Bu adımlardan ikincisi, 2000 yılında "*PNAC İlkeler Bildirgesi*" yayınlanmasıydı. Bildirgede ABD'nin demokrasi ve özgürlük yayma, küresel sistemi yapılandırma misyonlarına ve emperyal güç statüsüne atıfta bulunuldu (PNAC, 2000). Bu adımlardan üçüncüsü, yine gönderilen bir mektup ile ilgilidir. PNAC, 11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra, bu defa da G. W. Bush'a bir mektup gönderdi. İlgili mektupta Bush'a, terörle-mücadele yolunda tam destek verildi ve sadece terör saldırısında bulunanlara karşı harekete geçilmemesi, aynı zamanda ABD'ye karşı düşman olan devletlere karşı da harekete geçilmesi talep edildi. İlaveten Irak, İran ve Suriye'ye karşı harekete geçilmesi için savunma fonlarının açılması da istendi (PNAC, 2001).

Görüldüğü üzere her üç adımda da, ABD'nin dış politikasının daha aktif olması talep edilmiştir. ABD'nin demokrasi ve özgürlük götürme misyonuna sahip olduğu belirtilmiş ve bu misyonun gerçekleştirilmesi için gerekirse askeri müdahalelere başvurulması gerektiği savunulmuştur. PNAC tarafından ortaya konulan taleplerin büyük bir kısmı KTKS doktrininde yer almıştır (Thayer, 2003: 5-6).

2.3. Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrinini Ortaya Çıkaran Dinamikler

KTKS doktrinini şekillendiren Yeni Muhafazakâr entelektüeller, gelecekte ABD'nin küresel egemenliğini kaybedebileceğini ön görmekteydi. Bu nedenle ABD hızlı bir şekilde, kendisini bekleyen sonu dönüştürecek adımlar atmalydı. Bunun yolunun, daha yayılcı ve müdahaleci dış politikadan geçmekte olduğuna dair inançları tamdı (Mallaby, 2002). Fakat onlara göre, ABD'nin yapısal sorunları vardı. Özellikle sıklıkla yaşanan ekonomik krizler ve azalan enerji rezervleri bu sorunların en başında gelmekteydi (Oyan, 2007: 215).

Tarihe bakınca ekonomik krizler, ABD tarihinde devamlı var oldu. ABD, tarihi boyunca 1720, 1792, 1825, 1837, 1847, 1857, 1873, 1907, 1929, 1973, 1987, 1992, 1997, 2001 ve 2008 yıllarında olmak üzere, tam on üç önemli finansal kriz ile sarsıldı (Lawrence, 2014). Bu finansal krizler büyük ölçüde ABD'nin dış politika tercihlerini etkiledi. Bu etkiyi tam anlamıyla anlayabilmek için tarihsel süreç içerisinde meydana gelen finansal krizleri ve etkilerini irdelemek gerekmektedir. Örneğin 1987 yılı ekonomik krizi, KTKS doktrini ciddi bir biçimde etkiledi. Bu krizden önce, 1980'li yıllarda spekülâtorler tarafından şişirilen borsa, 1987 yılında çöktü. Bu çöküş 1929 yılında ortaya çıkan büyük kriz kadar önemli bir kriz olarak kabul edilmektedir (Oyan, 2007: 188). Krizin etkileri tüm dünyaya yayıldı ve sarstı. Daha sonra Güneydoğu Asya'da başta Japonya olmak üzere Güneydoğu Asya ülkelerine sıçrayan kriz, 1992 yılında Büyük Britanya'ya, 1994 yılında Meksika'ya ulaştı. 1997 yılında Güneydoğu Asya'da patlayan ekonomik kriz, 1998 yılında Rusya Federasyonuna ve daha sonra bir bumerang gibi 2000 yılında ABD'ye sıçradı (Oran, 2013).

Yeni yüzyıla ekonomik kriz ile giren ABD'nin, çok sert bir şekilde yavaşlayan dünya ekonomisine yönelik kesin bir çözüm üretmesi gerekmektedir. Zira 1980'li yılların sonundan itibaren ortaya çıkan krizlerin, devamlı parasal genişleme çözümü ile atlatılmaya çalışılması, artık son raddeye gelmişti. Dünya çapında büyüme sorunu mevcuttu. Örnek vermek gerekirse dünya ekonomisi 2001 yılında %2,2 civarında büyümüşü ve bu büyüme, dünyanın ekonomik durgunluğa girdiğini işaret etmekteydi. Dünya ticareti 2000 yılında % 12,4 civarında büyümüş iken, 2001 yılında % 5'in altında büyüdü. Ayrıca, ABD'de 2000 yılında, büyüme oranı yıllık % 3,8 civarında iken, 2001 yılının ilk döneminde % 0,3 civarına düştü. Böylelikle, ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez ekonomik durgunluğa girdi (Oyan, 2007: 216). ABD'nin ekonomik durgunluğa girmesinde, Clinton yönetiminin son döneminde ortaya çıkan dünyanın en büyük finansal balon krizi etkili oldu. Birkaç ay içerisinde yedi trilyon hisse kâğıdı değersiz kâğıt parçasına dönüştü. Yeni Ekonomi sloganı ile yürütülen değişim rüzgârının etkisi ile paralarını borsaya ve fonlara yatıran milyonlarca Amerikalının hayalleri yok oldu. Böyle bir ortamda başkanlık yarışına giren Demokrat Parti adayı Al Gore, seçimi, dünya politikalarından bihaber G. W. Bush'a karşı kaybetti (Engdahl, 2004: 246). Bu arada ABD'nin küresel hegemonyasının bitmek üzere olduğu, artık daha sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştı. ABD'nin ekonomide dünya liderliğinin bitmek üzerine olduğunu iddia eden Morgan Stanley Dean Witter baş ekonomisti Stephan S Roach, ABD'nin 11 Eylül 2001 öncesi içinde bulunduğu çıkmazı işaret etmişti. ABD'nin ekonomik krizleri devamlı parasal genişleme politikaları ve emperyal hedefler ile yürütmesi, ABD ekonomisinin sürdürülemez olduğu iddialarını ortaya çıkarmıştı. ABD'nin Roma İmparatorluğu gibi, bütçe açıkları sebebiyle çöküşe gittiği açık bir şekilde ortadaydı (Oyan, 2007: 217)..

Öte yanda 2000 yılında yapılan Amerikan tarihinin en heyecanlı ve o kadar da şaibeli seçimini kıl payı kazanan G. W. Bush'un enerji sektörü ile ilişkisi, reddedilemeyecek derecede açıktı. Bush'un en yakın kurmayları da benzer şekilde petrol şirketleri ile ilişkiye sahipti. Örneğin; Dick Cheney, dünyanın en önde gelen "*Halliburton Inc*" isimli jeofizik ve petrol şirketinin başkanıydı ve ayrıca Chevron Oil isimli büyük petrol şirketinin yönetim kurulunda yer almaktaydı. Aynı şekilde Ticaret Bakanı Don Evans da bir petrolcüydü (Engdahl, 2004, s. 246). Bush ve ekibi, ABD'nin hiçbir döneminde olmadığı kadar, enerji şirketleri ile alakalı isimlerdi. Clinton dönemi "güçlü dolar" prensibi ile şekillendirilen politikalara tanıklık etmişti. Aynı dönemde, çok taraflı işbirliği, serbest pazar ekonomisi, IMF ve kolektif küreselleşme öne çıkarılmıştı. Son zamanlara kadar askeri harcamalar ve petrol jeo-politikası geri planda kalmıştı. Fakat Bush ile başlayan bu yeni dönem, dış politikada değişimi beraberinde getirdi. Enerji kaynakları ve jeopolitik dış politikanın ana temaları oldu (Engdahl, 2004: 247).

Başkan Yardımcısı Dick Cheney, ilk olarak ABD'nin mevcut enerji politikasını kapsamlı bir şekilde inceledi. Başkan Bush'un üzerinde en büyük etkiye sahip olan Cheney, 1989-1992 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı yapmış olan eski dostu James Baker'dan yardım istedi. Baker Dışişleri Bakanlığı görevini 1992 yılında bıraktıktan sonra, Houston'daki Rice Üniversitesi'nde kendi adı verilen The Baker Enstitüsü'nde görev yapmaktaydı. Bir düşünce kuruluşu olan The Baker Enstitüsü yönetim kurulunda, Bush'u finansal olarak destekleyen Enron, Shell, British Petroleum-BP ve Chevron Texaco petrol şirketlerinin başkanları, eski Kuveyt Petrol Bakanı Şeyh Saud Nasir al-Sabah ve petrol danışmanı Matthew Simmons gibi isimler yer almaktaydı. Şeyh Saud Nasir al-Sabah çok ilginç bir isimdi. Çünkü Şeyh'in kızı 1990'lı yıllarda Irak'a karşı yapılan "*Çöl Fırtınası*" isimli askeri hareketin yapılmasında önemli role sahipti. Iraklı askerlerin Kuveyt'te hastanelere girip kuvözlerden bebekleri aldıklarına dair şahitlik yapmıştı. Iraklı askerlerin hastanenin birinde yeni doğan 300 çocuğu öldürdüğü vahşetini tüm detaylarıyla anlatmıştı (Yavuz, 1993: 307). Bu şahitlik ABD kamuoyunda büyük infial oluşturmuş ve ABD'nin Irak'a müdahalesini kolaylaştırmıştı. Şeyh'in kızının yalan söylediği ve bu yalanın H.W. Bush'a yakın başkanlığını Craig Fuller'in yaptığı Hill & Knowlton isimli bir düşünce kuruluşu tarafından üretildiği, sonradan ortaya çıktı (Engdahl, 2004: 247).

2000'li yılların başlangıcı Amerikan rüyasının da sıkıntıya girdiği bir dönem oldu. Amerikan rüyasının en temel tüketim maddesi olan akaryakıt sorunu baş göstermişti. Diğer bir deyişle ABD içinde ortaya çıkan enerji sorunu, ciddi derecede Amerikalıların yaşamını etkilemeye başlamıştı. Artan doğal gaz ve petrol fiyatları ve elektrik dağıtım sisteminde çıkan

sorunlar; Cheney'i ulusal enerji stratejisini üretmeye yöneltti. The Baker Enstitüsü tarafından üretilen ve 2001 Nisan'da yayınlanan *Stratejik Enerji Politikası: 21. Yüzyıl İçin Mücadeleler* raporu, ABD'nin 20 yıl içinde petrole bağımlılığını ortaya koydu (Institute, 2001). Daha sonra Mayıs 2001 tarihinde yayınlanan *The Cheney Ulusal Enerji Politikası Raporu*, yeni gelen yönetimin amaçları ve hedefleri konusunda stratejiler ortaya koydu (Group, 2001). Her iki raporda da, özellikle Baker Enstitüsü tarafından üretilen raporda, ABD'nin artan petrol ihtiyacını gidermesi için Ortadoğu'ya, özellikle Irak'a odaklanması gerektiği tavsiye edilmekteydi (Engdahl, 2004: 248).

Bu iki rapor ABD'nin o dönem içinde yaşadığı sıkıntıyı ciddi bir şekilde yansıtmaktaydı. ABD hızla enerji bağımlısı bir ülke haline gelmeye başlamıştı. Öyle ki 1990'lı yılların başında ABD, dünya petrol rezervinin % 3,4'üne sahipti. Buna karşılık küçük bir ülke olan Kuveyt'in sahip olduğu petrol rezervi %9,5 civarındaydı ve bütün Körfez ülkelerinin sahip olduğu petrol rezervi küresel petrol rezervinin % 63,5'ine denk gelmekteydi. 2001 yılına gelindiğinde durum vahimdi, çünkü ABD'nin petrol rezervi % 2,8 civarına inmişti. Buna karşılık Körfez ülkelerinin petrol rezervi % 66,5 civarına çıkmıştı. Daha da kötüsü 1990 yılında, ABD'nin dışarıdan tedarik ettiği petrol miktarı, toplam petrol ihtiyacının % 42'sine tekabül etmekteydi. Ama 2001 yılına gelindiğinde ABD'nin dışa bağımlılığı daha da artmıştı. Artık ABD, petrol ihtiyacının % 60'ını ithal etmek zorundaydı (Rogers, 2004: 59).

Böyle bir ortamda; Cheney, Baker ve diğer hükümet yetkilileri ABD'nin geleceğini, uzun vadeli stratejik planlar ile küresel enerji kaynaklarının kontrol edilmesi çerçevesinde şekillendirdi. Cheney 1999 yılında, Londra'da Halliburton CEO'su olarak katıldığı Petrol Enstitüsü toplantısında, 2010 yılı itibarıyla ABD'nin günlük 50 milyar varil petrole ihtiyaç duyacağını ve bu nedenle Ortadoğu'nun ABD için vazgeçilmez olduğunu dile getirdi. Günlük 50 milyon varil o zamanın şartlarına göre, petrol üretiminin üçte ikisine denk gelmekteydi. Ayrıca bu miktarda üretim için altı tane Suudi Arabistan'a ihtiyaç vardı. Cheney petrol talebinin nasıl karşılanacağı konusunda rahat tavırlar takınmıştı. O'na göre ABD, mutlaka petrol neredeyse oraya gitmeliydi (Engdahl, 2004: 249).

Bunların yanı sıra Bush ve ekibi daha başa gelmeden, Irak'ı işgal etmeyi hedeflemişti. Bush'un kabinesinde yer alan ve 2002 yılında uyumsuz olduğu için kovulan Paul O'Neill, bu gerçeği 11 Ocak 2004 tarihinde yayınlanan "60 Dakika" isimli televizyon programında dile getirdi. O'Neill, Bush'un Saddam'ı başından itibaren kötü adam olarak etiketlediğini ve bu fikrinin sonuna kadar değişmediğini ifade etti. Zaten Bush, başa geçer geçmez ilk konu olarak Irak üzerine odaklandı. KTKS doktrini ilan edilmeden 8 ay önce Saddam'ın mutlaka gitmesi gerektiği konusu masadaydı (Engdahl, 2004: 250). Saddam'dan öte, Ortadoğu'nun kontrol edilmesi ve zengin enerji kaynaklarının ele geçirilmesi masadaydı. Reddedilmesine rağmen, Bush yönetimi Irak'a müdahale için kapsamlı bir hazırlık planı hazırladı. Baba Bush döneminde yarım kalan iş, bu sefer bitirilmeliydi. Ocak 2001 tarihinde başlayan görüşmeler artık, "*Saddam Sonrası Irak*" ile alakalı planlamalar üzerineydi. 5 Mart 2001 tarihli "The Foreign Suitors" raporunda Irak'ın bütün petrol ve gaz projeleri listelenmişti. Irak'ın petrol yatakları "Irak Petrol Alanları ve Keşfedilme Blokları" isimli rapora da detaylı olarak eklenmişti. (Wagon, 2006: 147).

3. KÜRESEL SAVAŞ DOKTRİNİNİN ORTADOĞU'YA YANSIMALARI

3.1. 11 Eylül 2001 Öncesi ABD'nin Ortadoğu'ya Yaklaşımı

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Ortadoğu'nun, 20. yüzyılda kaderini çizen en önemli gelişme petrolün keşfedilmesidir. I. Dünya Savaşı öncesi, petrol araştırma faaliyetleri İran ve Kuzey Irak ile sınırlı iken, 1914 yılında, Britanya İmparatorluğu donanmasının yakıt olarak kömür yerine petrolü kullanmaya başlaması, Ortadoğu için dönüm noktası olmuştur (Halliday, 2005: 83). 1900'lü yılların ilk yarısında İran, Irak ve Suudi Arabistan'da keşfedilen petrol, 1850'li yıllardan beri ABD'nin endüstriyel üretim merkezi haline gelmesini sağlayan petrol üretici şirketlerinin dikkatini çekti. Öyle ki 1939 yılına gelindiğinde *Standard Oil of New Jersey* ve *Texaco* gibi büyük petrol şirketlerinin yöneticileri, ABD'nin dış politika temsilcilerinden daha fazla Ortadoğu'da etkiye sahipti (Little, 2004: 43-44).

Bu durum II. Dünya Savaşı sonrası değişti. II. Dünya Savaşından sonra ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi farklı dönemlerde ortaya çıkan teoriler, fikirler ve gelişmeler ile şekillendi.

Bu bağlamda II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin Ortadoğu politikasını ele aldığımızda, ortaya çıkan tablo aşağıdaki gibidir: (Halabi, 2009: 2)

Tablo 1: Ortadoğu'da Amerikan Dış Politikasını Şekillendiren Krizler, Çıkarlar, Teoriler

Dönemler ve Krizler	Bölgede Amerikan Politikası ve Çıkarları	Problem Çözen Teoriler ve Fikirler
I.Dönem 1945-1973 1948 Arap-İsrail Savaşı 1951-53 İran Krizi 1956 Süveyş Krizi 1958 Lübnan Krizi 1967 Haziran (6 Gün) Savaşı 1969-70 İsrail-Mısır Yıpratma Savaşı	Petrol kaynaklarına özgürce erişim ve petrol üreten önemli ülkeleri desteklemek İsrail'i desteklemek ve korumak SSCB'nin Ortadoğu'ya girişini engellemek Batı taraftarı rejimleri desteklemek	Realizm, Önleme politikası ve Domino teorisi Oryantalizm Silahlanma yarışını önleyebilmek için bölgeye silah ihracatını kısıtlamak Arap-İsrail barış sürecine soğuk yaklaşmak
II. Dönem 1973-1979 1973-1974 rol Krizi	İsrail'i desteklemek ve korumak SSCB'nin Ortadoğu'ya girişini engellemek Uygun fiyata devamlı olarak petrol tedarik etmek Petro-Dolarları Amerikan pazarına enjekte etmek	İsrail ve Arap Barışını desteklemeye başlamak Oryantalizm Petro dolarları tüketmek için bölgeye silah satışını arttırmak Arap petrolünü ithal eden ülkeleri ABD korumasına ve silah satışına bağımlı kılmak Realizm, Önleme politikası ve Domino teorisi
III.Dönem 1979-2001 1979 İran İslam Devrimi	İran İslam devriminin yayılmasını engellemek İsrail'i desteklemek ve korumak SSCB'nin Ortadoğu'ya girişini engellemek Uygun fiyata devamlı olarak petrol tedarik etmek Petro-Dolarları Amerikan pazarına enjekte etmek Bölgede istikrarı sağlamak	Neo-Oryantalizm Özgür Piyasa odaklı ekonomileri desteklemek Arap-İsrail barışı için kapsamlı çözümler üretmek Haydut devletleri engellemek
IV.Dönem 11 Eylül 2001 Terör Saldırısı	Irak'a nükleer silah için baskı yapmak İçeride herhangi bir terör saldırısını önlemeye yönelik adımlar atmak Uygun fiyata devamlı olarak petrol tedarik etmek Küresel terörizm ile savaşmak	Diplomatik baskı ve askeri müdahale yolu ile Arap dünyasında demokrasiyi desteklemek İsrail'i desteklemek ve korumak Haydut devletleri izole etmek Terörü destekleyen rejimler ile barış pazarlıklarını dondurmak
V.Dönem Irak Sivil Savaşı	Irak'ta istikrarı sağlamak ve ABD yanlısı bir federal rejim inşa etmek İran'ı nükleer silah geliştirmemesi konusunda tehdit etmek Uygun fiyata devamlı olarak petrol tedarik etmek	ABD'nin Ortadoğu petrolüne bağımlılığını azaltmak İran ile uzlaşmaya çalışmak İran'a karşı güç kullanmayı dile getirmek

Tabloda da görüleceği üzere, ABD'nin 1945 yılı sonrası Ortadoğu'ya ilgisi artmış ve son iki dönem de dâhil olmak üzere, enerji talebini uygun fiyata tedarik edebilmek için stratejiler üretmişti. Özellikle 1973-1974 petrol krizleri, ABD için Ortadoğu'da eksikliklerini ortaya koydu. ABD, çıkarlarını korumak ve petrol krizini çözmek için askeri müdahaleyi bile göze aldı (Amirahmadi, 1993: 213). Bölgenin petrol sahalarını kuvvet kullanarak ele geçirme senaryoları gündeme gelmesine rağmen, körfezde önemli bir askeri yapılanması olmaması, bu senaryoları boşa çıkardı. Petrol krizlerinden ciddi şekilde etkilenen ABD, 1974'ten sonra bölgede kuvvet açığını kapatmak için önlemler almaya başladı. 1979'da olan ayrı petrol krizini müteakip, 1980'de Carter Doktrini ilanıyla oluşturulan Acil Müdahale Gücü (Rapid Deployment Force), bu yolda atılan önemli bir adımdı. Carter sonrasında Reagan döneminde ise, bölgede üsler talep edildi. Aynı zamanda 1 Ocak 1983'te Acil Müdahale Gücü yerine, Merkez Komutanlığına (Central Command-CENTCOM) oluşturuldu (Tucker, 2010: 1350). 1987'de ise İran-İrak savaşı döneminde petrol tankerlerini korumak için Ortadoğu Ortak Görev Gücü (Joint Task Force Middle East) oluşturuldu. 1991 Körfez Savaşı ise, birçok Arap ülkelerinde yeni üsler açıldı. Böylelikle ABD, bölgede aktif kuvvet kullanma kabiliyetini tam olarak kazanmış oldu.

3.2. Küresel Savaş Doktrininin Ortadoğu'ya Uygulanması

ABD, kuruluşundan itibaren siyasi krizleri gerektiğinde diplomasi veya savaş yolu ile lehine çevirebilen bir ülke oldu. Her savaştan sonra egemenlik alanını biraz daha genişletti. 1898 yılında Küba için İspanya'ya savaş açan ABD, kazandığı zafer ile küresel güç olma yolunda büyük adım attı. II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile kurulan yeni dünya düzeni, ABD'nin küresel egemenlik kurmasını sağladı. Soğuk Savaş dönemini zaferle bitiren ABD, 1990'lı yılları küresel jandarma görevi ile geçirdi. Bu küresel jandarmalıkta, ABD'nin güvenlik politikalarında askeri gücün, devlet kurumsal yapısında öncelikli yer almasının önemli payı vardır. 1947'de oluşturulan Ulusal Güvenlik Yasası ile savaş durumunda hizmet edecek kurumlar oluşturulmuştu. Savunma Bakanlığı, Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA), Ulusal Güvenlik Konseyi (NSA) bu kurumlar arasında sayılabilir. 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırısı, sonrasında da Anavatan Savunma Bakanlığı ve ABD Kuzey Komutanlığı kuruldu (Bingöl, 2014, Yıl:10, Sayı:19: 138)

ABD'nin, Ortadoğu'ya yönelik işgal hamleleri ve küresel teröre karşı savaş, 11 Eylül ile sadece bir başlangıcı oluşturmamaktaydı. Çünkü Bush idaresinde uygulanan dış politika geçmişten farklı yeni bir olguyu değil, soğuk savaş anlayışının devamını oluşturuyordu. (Özkan, 2011, s. 53) Paul Wolfowitz, Dick Cheney, Donald Rumsfeld ve Richard Armitage gibi Bush döneminde aktif kişiler Soğuk Savaş döneminde kariyerlerini oluşturmuş, mevcut bir düşmana karşı yapılacak hamleler konusunda yetişmişlerdi. Dolayısıyla tek kutuplu dünya için 11 Eylül saldırıları, bir düşmanın varlığını haber verdi. KTKS kapsamında ABD, terörü destekleyen ve kitle imha silahlarına sahip Ortadoğu ülkelerinde barışsever, özgürlükçü ve tabi ki ABD'nin sözünden çıkmayacak rejimler oluşturmayı hedefledi. Paul Wolfowitz ve etrafında toplanan Yeni Muhafazakârlar, Ortadoğu'da "Yeni Düzeni" kurmak için hazırды. Özellikle Irak'ta Saddam sonrası oluşturulacak yeni rejimin, serbest ekonomik düzenin kurulmasını sağlayabilmesi, enerji kaynaklarının daha güvende olması ve bunun yanında demokratik bir ülke olması, ABD'nin çıkarları için önemli görülmekteydi. Dahası yeni Irak devleti, Ortadoğu'da diğer devletlere örnek olabilecek ve Ortadoğu'da değişimi tetikleyebilecekti (Tan, 2009: 47).

3.2.1. Küresel Savaş Doktrininin Irak'a Yansımaları

ABD, kuruluşundan itibaren siyasi krizleri gerektiğinde diplomasi veya savaş yolu ile lehine çevirebilen bir ülke oldu. Her savaştan sonra egemenlik alanını biraz daha genişletti. 1898 yılında Küba için İspanya'ya savaş açan ABD, kazandığı zafer ile küresel güç olma yolunda büyük adım attı. II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile kurulan yeni dünya düzeni, ABD'nin küresel egemenlik kurmasını sağladı. Soğuk Savaş dönemini zaferle bitiren ABD, 1990'lı yılları küresel jandarma görevi ile geçirdi. Bu küresel jandarmalıkta, ABD'nin güvenlik politikalarında askeri gücün, devlet kurumsal yapısında öncelikli yer almasının önemli payı vardı. Örneğin 1947'de oluşturulan Ulusal Güvenlik Yasası ile savaş durumunda Savunma Bakanlığı, Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) ve Ulusal Güvenlik Konseyi (NSA) gibi kurumlar kuruldu. 11 Eylül saldırılarından sonra benzer bir mantıkla Anavatan Savunma Bakanlığı ve ABD Kuzey Komutanlığı da kuruldu (Bingöl, 2014: 138)

ABD'nin, Ortadoğu'ya yönelik işgal hamleleri ve küresel teröre karşı savaşı, 11 Eylül ile başlamamıştı. Bush idaresinde de uygulanan dış politika anlayışı, geçmişten tamamıyla farklı yeni bir bakış açısıyla oluşturulmamıştı. Soğuk Savaş döneminde ortaya konulan politikalar revize edilerek kullanılmaya devam edildi (Özkan, 2011, s. 53). Zaten Paul Wolfowitz, Dick Cheney, Donald Rumsfeld ve Richard Armitage gibi Bush döneminde aktif kişiler, Soğuk Savaş döneminde kariyerlerini oluşturmuş, mevcut bir düşmana karşı yapılacak hamleler konusunda yetişmişlerdi. 1990'lı yıllardan itibaren tek kutuplu dünya düzeni içinde ne tür dış politika izleneceği konusunda kararsız kalan Amerikan dış politikası üreticileri ve yürütücüleri, yeniden bir düşman üzerinden tanımlanabilecek ve yönlendirilebilecek düşmanı sahiplendi. İlk olarak, KTKS kapsamında; ABD, terörü destekleyen ve kitle imha silahlarına sahip Ortadoğu ülkelerinde barışsever, özgürlükçü ve tabi ki ABD'nin sözünden çıkmayacak rejimler oluşturmayı hedefledi. Paul Wolfowitz ve etrafında toplanan Yeni Muhafazakârlar, Ortadoğu'da Yeni Düzeni kurmak için hazırды. Özellikle Irak'ta Saddam sonrası oluşturulacak yeni rejim, serbest ekonomik düzen ile uyumlu olacaktı. Böylelikle enerji kaynaklarının daha

güvende olması sağlanacaktı. Bundan öte, kurulacak rejimin demokratik bir rejim olması, demokratik domino teorisine uygun bir şekilde Ortadoğu'da değişimi tetikleyecek ve Ortadoğu'da ABD çıkarlarına uygun bir sistem kurulmuş olacaktı. (Tan, 2009: 47).

Aslında KTKS doktrinini hazırlayan ekibin, Irak'a karşı özel ilgisi 1980'li yıllara dayanmaktaydı. Bu nedenle doktrin, Irak'a yansımaları tarihsel süreç içerisinde ele almak gerekmektedir. Irak'ın kaderini ve günümüzdeki durumunu ortaya çıkaran olayların başlangıcı, Ronald Reagan döneminde izlenen politikalarla yakından ilintilidir. 1980'li yılların başında Irak, ABD için vazgeçilmez ülke statüsünü korumaktaydı. Bu dönemde, Reagan yönetimi iki ülke arasındaki ikili ilişkilere, büyük önem vermekteydi. Bu nedenle, Reagan Irak'a Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'i ikili antlaşmalar için, özellikle petrol odaklı ilişkiler için gönderdi. Rumsfeld bu ziyaret sırasında, Irak ile, Irak'ın daha sonraki yıllarda kaderini çizecek ve Saddam Hüseyin'in başına bela olacak antlaşmaları gerçekleştirdi (Battle, 2003); (Wagon, 2006. 10).

Ziyaret sırasında yapılan antlaşma dâhilinde Rumsfeld, Irak'a kitle imha silahı elde etmesini sağlayacak malzemeleri yöneticilik yaptığı ilaç firması ile göndertti. (Wagon, 2006: 15). 1980'li yıllar boyunca, kitle imha silahları hem İran'a hem de içerdeki Kürtlere karşı kullanan Irak yönetimiyle ABD hükümetleri ile arasındaki ilişki hep üst düzeyde kaldı. Bu arada, 1 Kasım 1983 yılında yayınlanan rapora göre; Irak, kimyasal silahları savaş sırasında neredeyse hergün kullanmıştı ve bu kullanım raporlanmıştı. Bütün bu verilere rağmen, Reagan, 1985 yılında biyolojik silah yapımında kullanılan biyolojik kültürlerin Irak'a satılmasına onay verdi. Reagan döneminde Irak'a 70 civarı biyolojik silah yapımında kullanılan malzeme nakledildi. İlaveten BM tarafından 1990 yılında yapılan çalışmaya göre; Irak'ın, silah üretim laboratuvarlarında kullanılan araçların %40'ı ABD kökenliydi (Wagon, 2006: 18). Bütün bunlara rağmen 1985-1989 yılları arasında ABD, Irak'a birçok alanda, silah teknolojisi dâhil, ciddi yardımlarda bulundu. Irak, bu yardımlar sayesinde balistik füze üretmeyi başardı ve SCUD füzelerinin menzilin arttırdı. Reagan yönetimi, 1988 yılında ABD kökenli firmaların Irak'a askeri malzeme satmasını ve mali yardım yapmasını önleyecek olan *Soykırımı Önleme Antlaşmasını* Senato'dan geçirmedi. Üstüne üstelik, H. W. Bush yönetimi ise 1989 yılında Irak'a bir milyar dolar yardım gönderdi (Wagon, 2006: 25).

ABD-Irak arasındaki ilişkiler, Saddam Hüseyin'in Kuveyt üzerinde baskı kurması ile bozuldu. Saddam yönetimi, savaştan yeni çıkmıştı ve ısrarla petrolün fiyatının arttırılması talep etmekteydi. Kuveyt'in bu talebe hayır yanıtı vermesi, Irak için bir savaş nedeni oldu. İşgali başlatmadan önce, Saddam Hüseyin, ABD konsolosu April Glaspie ile bir araya geldi ve taleplerini ilettili. Son olarak da fiyat arttırma talepleri karşılanmaması durumunda Kuveyt'i işgal edeceğini dile getirdi. İlginç bir şekilde, Ortadoğu'da yeni bir savaşı tercih etmeyecek olan ABD'nin temsilcisi Glaspie, bu görüşmede "ABD'nin Arap devletleri arasında olabilecek bir çatışmaya taraf olmayacağını" Saddam'a söyledi. Bunu, ABD'den yeşil ışık olarak algılayan Saddam, Kuveyt'i OPEC kotalarını ihlal etme, dünya piyasalarını petrole boğma ve Irak petrol sahasından hırsızlık yapma bahaneleri ile işgal etti (Wagon, 2006: 26).

İşgalden hemen sonra ABD, Irak'a karşı tavrı aldı. Saddam'ı şoka sokacak bir şekilde Irak'a karşı tavrı koydu. İlaveten, Suudi Arabistan'ı Irak tehdidi konusunda, ciddi bir şekilde uyardı. Colin Powell yaptığı sunumda, Irak'ın Suudi Arabistan sınırına askeri yığınak yaptığını iddia etti. Oysa böyle bir şey yoktu. Powell böyle bir şeyin olmadığını sonradan kabul etse de artık istenilen başarılmıştı. Suudi Arabistan, kendisini koruması için başta ABD'ye 4 milyar dolar para gönderdi (Wagon, 2006: 26). Paranın ele geçmesinden sonra Başkan Bush, Irak'ın varlıklarını donduracak emri verdi. Daha sonra BM tarafından konulan ve 2003 yılına kadar süren ciddi kısıtlamaları Irak'a uyguladı. Bununla da yetinmeyen ABD, yüz binlerce askeri İran Körfezi'ne yerleştirdi ve hava saldırısına başladı. Bu saldırılar ile birlikte Irak, Kuveyt'ten çekildi. Yapılan saldırılar, ABD, Irak'ın tüm altyapısını yerle bir etti. Nihayetinde, 22 Şubat 1991 yılında ateşkes ilan edildi (Wagon, 2006: 27).

Artık Irak ve Saddam Hüseyin için kaçınılmaz son başlamıştı. 1993 yılında H.W. Bush'a karşı Kuveyt'i ziyareti sırasında düzenlendiği iddia edilen suikast ve Irak'a gönderilen BM yetkililerinin, Irak yönetimi tarafından engellenmesi ve Batının ajanı olarak suçlanması, durumu daha kötü hale getirdi. Bunun üzerine ABD ve İngiltere, BM onayına gerek görmeden

dört gün süren bir bombalama gerçekleştirdi. Saldırıya kızan Saddam, bir daha BM görevlilerini Irak'a sokmayacağını ilan etti (Wagon, 2006: 32). Genel olarak bakıldığında Bill Clinton döneminde, ABD'nin Irak'a yaklaşımı, ambargo ve arada bombalama odaklıydı. Ambargo politikası, Irak'ı bir tehdit olmaktan çıkardı. Irak, artık savunması zayıflamış ve izole bir ülkeydi. Ambargo, ciddi sonuçlara yol açtı. Irak'ta 500.000 civarı insan hayatını kaybetti. Haziran 1996 tarihinde, CIA yardımıyla Saddam'a karşı yapılan suikast başarısız oldu. Irak'ta S uikast suçlamasıyla aranan 120 kişi yakalandı ve çoğu idam edildi. Bunun üzerine Irak, bir kez daha bombalandı ve Irak'a 33. paralele kadar uçuş yasağı konuldu. İnsani durumun kötüleşmesi üzerine Irak'a, BM Güvenlik Konseyi Önergesi 986 (Yiyecek Karşılığı Petrol Satışı) dâhilinde ambargo gevşetildi. Çünkü ambargonun yedinci yılında, BM verilerine göre 750.000 Iraklı çocuk, kötü beslenmeden dolayı ölmüştü (Wagon, 2006: 32). Ağustos 1998 tarihinde BM Özel Komisyon üyesi Scott Ritter, ABD'nin Irak'a saldırmak için bahane aradığını iddia ederek istifa etti. Ritter ayrıca kitle imha silahlarına yönelik incelemelerin amacının, Irak'ın savunma gücünü yok etme amaçlı olduğunu iddia etti. Sonuç olarak, Clinton döneminde Irak ile ABD arasındaki ilişkiler, BM müfettişleri ve hava saldırıları ile şekillendi (Wagon, 2006: 33).

Irak'ın, daha doğrusu Saddam Hüseyin'in içine düştüğü tuzak, 2000'de başa gelen G.W. Bush tarafından ortaya konulan plan ile taçlandırıldı. PNAC, 1998 yılından beri ABD'nin Irak'a müdahale etmesi gerektiği tezini işlemekteydi. 11 Eylül 2001 saldırısı, yeni Pearl Harbour olarak ABD'ye, Amerikan Yüzyılı'nı sürdürme imkânı verdi. Afganistan'a müdahaleden hemen sonra, hem de tehdit olarak gösterilen Osama Bin Laden yakalanmadan ABD, Irak'a müdahale etmeye karar verdi. Bu karar hem Afganistan'ın yeniden inşa edilmesi, hem de terörün bitirilmesi için konulan hedeflerden uzaklaşmak anlamına gelmekteydi (Wagon, 2006: 220). 2001 yılı sonu gibi Afganistan'da zafer ilan eden ABD, Irak'a askeri müdahale için hazırlık safhasına geçti. Fakat Afganistan'a müdahale ederken elde ettiği küresel desteği elde edemedi. Özellikle Fransa ve Almanya'nın Irak'a müdahale konusunda muhalif tavır takınması, ABD'nin BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan, Irak'a müdahale etmesine neden oldu (Engdahl, 2004: 255). 2003 yılında Irak'a yapılan müdahalede teröre destek olma ve kitle imha silahlarına sahip olma gibi KTKS doktrininde ABD'ye müdahale imkânı sağlayan iki neden kullanıldı. Irak'ın El Kaide ile ilişkisini ispatlamak için, El Kaide ve Irak kökenli Ansar al İslam örgütü arasında bağ kuruldu. Fakat Ansar al İslam örgütünün Irak'ın kuzeyinde, Kürt bölgesinde faaliyet göstermesi ve Saddam Hüseyin'in kontrolü dışında olması, bu iddiayı çürütmekteydi (Wright, 2007: 170). Ayrıca Irak gizli servisinin, 11 Eylül saldırısının baş figürlerinden biri olan Mohamed Atta ile Prag'da görüştüğü öne sürülmüştü. Çek polisi bu iddiayı yalanlasa da, Bush yönetimi için önemli olan kamuoyunu ikna edecek bilgileri yaymaktı (Wright, 2007: 171).

KTKS doktrinin uygulanmasında, CIA önemli rol oynadı. İlk olarak Irak'ta rejim değişikliği hedefi 1988 yılında önerilmişti. Bu dönemden itibaren kitle imha silahlarının El Kaide'nin eline geçebileceği ihtimali, devamlı bir şekilde dile getirilmişti. 2002 Temmuzunda Dış İlişkiler Senato Komitesi, bu konuda kesin istihbaratın değerlendirilmesi için bir araya geldi. Bu toplantıda, CIA tarafından elde edilen deliller ele alındı. Daha sonra 2 Ekim 2002 tarihinde gerçekleştirilen kamuoyuna kapalı Kongre Soruşturma toplantısında, CIA, Irak'ın deklare edilmemiş kitle imha silahlarına sahip olduğuna yönelik deliller sundu. Böylece ABD, Irak'ın gizli kitle imha silahlarına sahip olduğu ve bunların El Kaide'nin eline geçebileceğini propagandasını yapılıyordu. Kitle imha silahları konusunda elde edilen istihbaratın yanlış olduğu, ancak 2005 yılında ortaya çıkacaktı. CIA, Irak'ın kitle imha silahları üretme kapasitesine sahip olduğu konusunda haklı gibiydi ama Irak'ın elinde kitle imha silahları olduğu konusunda, kesinlikle haksız ve hatalıydı (Wright, 2007: 172).

Zaten ABD'nin hatalı olduğunu 21 Ocak 2003 tarihinde Parlamento üyeleri tarafından sorgulanan Tony Blair itiraf etmişti. Blair, El Kaide ve Saddam arasında bir ilişki olduğuna dair kanıt bulunmadığını dile getirmişti. Dahası G. W. Bush, 17 Eylül 2002 tarihinde yaptığı basın açıklamasında Saddam Hüseyin'in 11 Eylül 2001 saldırısında parmağı olduğuna dair delil bulamadıklarını da dile getirmişti (Keen, 2006: 11). Bütün bunlara rağmen ABD, Irak'a müdahalesini özellikle KTKS doktrini altına sokarak, Ortadoğu'da enerji kaynaklarını kontrol etmeyi hedefledi. Yeni Muhafazakârlar tarafından şekillendirilen KTKS doktrininin amacı, ABD'nin küresel bir güç olarak devam edebilmesi için enerji kaynaklarını kontrol etmektir. 11

Eylül 2001 saldırısından önce Başkan Yardımcısı Dick Cheney tarafından hazırlatılan bir rapora göre, 30 yıl içinde küresel petrol kaynaklarının tükenmesi muhtemeldi. Ayrıca ExxonMobile şirketi tarafından yapılan açıklamaya göre, 10 yıl içinde petrol ve gaz tüketiminin % 50 oranında artması beklenmekteydi. İlaveten ABD'nin petrol rezervlerinin 25 yıl içinde tükenmesinin beklenmesi de, sıkıntılı bir geleceğin habercisiydi (Atwood, 2010: 224).

KTKS çerçevesinde Irak'ta meydana getirilen yeni düzen ABD'nin işine yaradı. ABD askerleri ilk olarak Irak'a girdiklerinde, Petrol Bakanlığı ve tesislerini ve altyapısını kontrol altına almışlardı. Bu tesisler içinde kurulan askeri kamplar bile Shell Kampı, Exxon Kampı gibi petrol şirketlerinin isimleri ile adlandırıldı (Juhasz, 2008: 351). Saddam Hüseyin hükümetini yıkıp yerine demokratik barışçı ve özgürlükçü bir rejim tesis etme hedefi, daha en başından sekteye uğradı. Irak toplumunun önemli bir kısmını oluşturan Sünni ve Şii mezhebi üyeleri ABD'ye karşı isyan hareketi başlattı. ABD'nin yeni hükümeti, nüfusun % 60'ını oluşturan Şii mezhebine yakın isimlerden oluşturmak istemesi, Irak'ta etnik yapının parçalanma aşamasını başlattı. Bu durumu fırsat gören El Kaide örgütünün Abu Mussab al Zarqawî'ye bağlı kanadı, yeni İslam devleti kurmak için harekete geçti. Bu adımla birlikte Sünni ve Şii'ler arasındaki iç savaşın temeli atıldı (Malkasian, 2008: 241-42).

Sonuç olarak; Irak'a yapılan müdahale sonucu enerji şirketleri istediklerini elde etti. ExxonMobil, Chevron, BP ve Shell gibi büyük petrol şirketleri, Irak'ta çıkarılan petrolü paylaştı. Irak'ın işgali ile birlikte, Irak'ta oluşturulan zayıf hükümet eli ile çıkarılan yasalar, bu petrol şirketlerinin önündeki yasal engellerin temizlenmesini sağladı (Juhasz, CNN , 2013). Üstüne üstlük ABD'nin demokrasi, insan hakları, adalet ve özgürlük gibi sloganlar ile desteklediği emperyalist strateji, Ortadoğu'nun terör yuvası haline gelmesine neden oldu. Ortadoğu'ya demokrasi götürme vaadi ile gelen ABD'nin yarattığı ortam nedeniyle, Ortadoğu'da en önemli ihtiyaç güvenlik ihtiyacı oldu (Barzegar, 2005: 118).

3.2.2. Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrini: Ortadoğu Terör Düzeni

2003 yılında Irak'ta kazanılan zafer, dönemin Dışişleri Bakanı Colin Powell'a göre yeni dünya düzenin oluşumu için önemli bir adımdı. Bu ilk adım, zaman içinde, Irak başta olmak üzere diğer Ortadoğu ülkelerini de demokratikleştirecek ve özgür bir dünya oluşturacaktı. Ama kâğıt üzerinde kolay görünen bu hedef başarısız oldu. Irak'ta ortaya çıkan Sünni isyancı gruplar, ABD destekli Şii ve Kürt çoğunluğu temsil eden kukla hükümete karşı mücadele etmeye başladı. ABD, Irak'ı işgal ederek sadece Irak'ta değil bölgedeki tüm siyasi dengeleri alt üst etti (Thayer, 2003: 18). Irak'ta ortaya çıkan terör ve isyan nedeniyle ABD, askeri güçlerini izole bir bölge olan ve oldukça iyi korunan Yeşil Bölge adı verilen alana yerleştirdi. Daha başlangıçtan itibaren, Amerikalı askerler, isyancıların hedefi oldu. Örneğin; 31 Mart 2004 tarihinde yaşanan Felluce isyanı, Amerikan kamuoyuna şok yaşattı. Özel paralı askeri birlik olan Blackwater firmasının lejyonerleri pusuya düşürüldü ve öldürülen lejyonerlerin cesetleri sokaklarda yerlerde sürüklenerek dolaştırıldı (Bassil, December 2012: 39).

Aslında zamanında, Mısır devlet başkanı, Hüsnü Mubarek, Irak'a yapılacak bir müdahalenin cehennemin kapısını açmakla aynı etkiyi yaratacağını dile getirmişti. Benzer şekilde, Beşar Esad, ABD'nin Irak'ı asla kontrol edemeyeceğini iddia etmişti. Ama artık çok geçti (Hinnebusch, Spring 2007: 20). İddia edildiği gibi, ABD'nin Irak'a yönelik müdahalesi hem cehennemin kapısını açtı hem de ABD, Irak'ı tam anlamıyla hiç bir zaman kontrol edemedi. Tek kontrol edebildiği alanlar, vazgeçilemez petrol çıkarma alanları oldu. 2003 yılında Irak'ın işgali ile başlayan ve 2011 yılında Arap Baharı olarak anılan isyanlar dönemine kadar, Ortadoğu'da mezhep odaklı çatışmalar ve terör saldırıları, devlet dışı aktörlerin, bir kısmı terörist bir kısmı özgürlük savaşçısı örgütlerin, öne çıkmasına ve büyümesine neden oldu. 2006 yılına kadar, Sünni ayrılıkçılar büyük oranda Amerikan askerlerine yönelik saldırılar düzenlenirken, bu tarihten sonra Sünni ve Şii Iraklılar arasında mezhep kökenli iç savaş başladı (Malmvig, 2013: 10)

Bu dönemde, 2011 yılına kadar, Ortadoğu'da ortaya çıkan Lübnan Savaşı (2006) ve Gaza Savaşı (2008) neticesinde; yükselen İran, Hamas ve Hizbullah, sadece İsrail'e yönelik değil, aynı zamanda Batı destekçisi Sünni Arap dünyası içinde tehdit oldu. Bu tehdide rağmen, Ortadoğu'da göreceli de olsa, Irak hariç devlet sistemine dayalı bir istikrar ve düzen mevcuttu (Malmvig, 2013: 13). 2011 yılında, Arap Baharıyla başlayan demokratikleşme süreciyle birlikte,

Ortadoğu'da var olan mevcut devlet sistemi tehlike altına girdi. Aslında Arap Baharı umutlu başlamıştı. Ortadoğu'da demokratik ve özgür rejimlerin kurulmasının sırasının geldiği düşünülmekteydi. Fakat geçen üç yıl içinde Arap Baharı büyük hayal kırıklığı yarattı. Bu nedenle Arap Baharı yerine Arap Kışı olarak adlandırılmaya başlandı (Totten, 2012). Tunus ve Mısır'da ortaya çıkan Arap Baharı, ilk kez Mart 2011 tarihinde Suriye'yi etkilemeye başladı. Farklı mezheplerin ve dini yapıların bir arada yaşadığı Suriye'de isyan, kanlı bir sivil savaşa dönüştü (Bitar, 2013, s. 1).

Irak'tan sonra, Suriye'de ortaya çıkan bu yeni durum, 2003 sonrası Ortadoğu'yu şekillendirmeyi hedefleyen Bush'un hedefiyle uyumluydu. Hatta Bush, 2003 yılında Irak'ta düzen sağlandıktan sonra, tanklarını Şam'a çevirmeyi hedeflemişti. Ama Irak, Afganistan ve Kuzey Irak ile alakalı sorunlardan dolayı, istediğini gerçekleştirilmemişti. Arap Baharı, KTKS doktrini ile hedeflenen demokratik domino teorisi için yeniden fırsat oluşturdu. Ortadoğu ülkelerinde ortaya çıkan isyanlar ile Saddam Hüseyin'in devrilmesi arasında bağ olduğu ortadaydı. Saddam Hüseyin devrildiğine göre, diğer diktatörlerin devrilmesi de mümkündü. Ama bu fikrin toplumsal karşılığı için, KTKS doktrininin en önemli prensibi olan demokrasinin yaygınlaştırılması kapsamında, Ortadoğu'da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına, demokrasiyi yayma hedefi ile maddi destek verildi. ABD destekli STK'lar Arap Baharı sürecinde, mevcut diktatörlerin yıkılmasında önemli rol oynadı. (Husain, 2013).

KTKS doktrini kapsamında, Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Suriye ve Bahreyn gibi ülkelerde ortaya çıkan, iç isyanların sadece bir tanesi (Tunus) başarılı bir şekilde demokrasiye geçişi sağladı. Mısır'da ise seçimler ile başa gelen Muhammed Mursi, 2013 yılında yapılan askeri darbe ile devrildi ve Mısır'daki devrim başarısız oldu. Libya'da Muammer Kaddafi 2011 yılında isyancıların eline geçtikten sonra öldürüldü. Libya'da da Arap Baharı olumlu sonuç vermedi. Diğer iki ülke olan Yemen ve Bahreyn'de Arap Baharı kapsamında ortaya çıkan isyanlar başarıya ulaşamadı.

Günümüzde, Irak ve Suriye'de yaşanan parçalanma, iç savaş ve kaos, tüm Ortadoğu'ya yayılma potansiyeli göstermektedir. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) başta olmak üzere, Irak ve Suriye'de iç savaşın tarafı olan birçok terörist ve muhalif grup, mevcut Irak ve Suriye hükümetlerine karşı elde ettikleri başarıyla, bölgesel dengeleri alt üst etmeyi başarmış durumdadır. Özellikle son aylarda gösterdiği üstün savaş gücü ve taktik sayesinde hızla ilerleyen İŞİD, aynı zamanda Lübnan, Ürdün, Suudi Arabistan ve Yemen gibi ülkeleri tehdit etmeye başlamıştır. David Ignatius'a göre, yaşanan gelişmeler, 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot antlaşmasının iflasını resmetmektedir. Ortadoğu'yu bir bakıma kum üzerinde çizilmiş sınırlar ile parçalara ayıran bu antlaşma, gayri resmi olarak tedavülde kalmıştır. Bu yeni durum, Versailles Antlaşması ile kurulan devlet sisteminin ve 2003 yılı sonrası Irak'ta oluşturulmaya çalışılan güçler dengesi sisteminin iflas ettiği anlamına gelmektedir (İgnatius, 2014).

Zira Ortadoğu'da yayılmakta olan terör düzeninin altyapısı, KTKS doktrini ile oluşturulmuştur. Irak gayri resmi de olsa üç parçaya bölünmüştür. Sünni Arapları temsil eden İŞİD, ve Batı Irak'ta, Şii Arapları temsil eden, İran ve ABD destekli merkezi hükümet Güney, Irak'ta ve Peşmerge Kürtler ise Kuzeydoğu Irak'ta egemenlik için mücadele vermektedir. Aynı şekilde Suriye'de üçe bölünmüştür. Ülkenin Akdeniz yani batı kıyılarında Nusayri Arapların temsilcisi merkezi hükümet, Türkiye sınırı boyunca kuzeyde Kürt azınlık ve geri kalan alanlarda birçok gruba üye özgürlük mücadelesi veren Sünni Arapların temsilcisi muhalif gruplar yer almaktadır. Bu iki ülkede halen devam eden şiddetli iç savaş ve derin kaos nedeniyle etnik ve dini grupların bir daha bir araya gelmesi mümkün gibi görünmemektedir.

SONUÇ

11 Eylül 2001'de ABD'nin uğradığı terör saldırısı, dünya tarihine en büyük terör saldırılarından biri olarak tarihe geçti. Tam da ABD'nin güç kaybettiği, ekonomisinin küçülmeye başladığı, dünya hâkimiyetinin sorgulanmaya başlandığı bir dönemde, siyasal başkenti Washington'a ve ekonomik başkenti New York'a yapılan saldırı bir taraftan büyük trajedilere yol açarken, diğer taraftan sertlik yanlısı yöneticilerin ellerine aktif dış politika için büyük bir koz verdi. 11 Eylül 2001 tarihinden önce, ABD Başkanı Bush'a kamuoyu desteği % 50 civarındaydı ve bu destek hemen saldırıdan sonra % 80 civarına çıktı. Teröre Karşı Savaş

Doktrini olarak adlandırılan bu doktrinle, kısa sürede önemli adımlar atıldı. Hem iç güvenlik açısından, hem de dış politika açısından yönetimin eline büyük yetkiler verildi ve dünya üzerinde müdahale edilecek yerler kısa sürede belirlendi. SSCB sonrası on yıllık bir sürede rakipsiz ve düşmansız kalan ABD için yeni düşman "terör" ilan edildi.

Terör denilince gözler hemen Ortadoğu'ya çevrildi. Eylül saldırganlarının Müslüman kimlikte kişiler olması ve saldırıyla suçlanan örgütün el Kaide olması, Ortadoğu'ya yapılacak askeri müdahalelerin habercisiydi. Terör saldırıları mağduru olan ABD'ye dünya çapında büyük destek geldi ve oluşturulan BM-NATO önderliğindeki barış gücüne, 40 ülke destek verdi. Fakat daha sonra ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi, beraberinde tepkileri de getirdi. Ulusal Güvenlik Stratejisi ile önleyici savaş anlayışı doğrultusunda tehdit gördüğü alanlara tek taraflı müdahale etme kararı, terörü engelleme yanında Küresel hâkimiyeti pekiştirme anlayışı olarak algılanmıştır.

İlk müdahale bölgesi olan Afganistan'ın stratejik önemi, enerji hatlarının geçiş güvenliği ve aynı zamanda afyon ticaretindeki yeri noktasındaki kilit pozisyonu, bu ülkeye yapılan operasyonda etkili olmuştur. Aynı zamanda dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip ülkelerinden sayılan Kuveyt'i işgal eden, gene büyük petrol üreticisi Irak'a yapılan operasyon da stratejik olarak kritik öneme sahipti. Her ne kadar El Kaide ile doğrudan bağlantılı olmasa da, ülkede savaş sebebi sayılan Kimyasal Silahlar bulunmasa da Irak, ABD için elde tutulması gerekli önemli bir konumdaydı.

ABD tarihin en önemli terör saldırısının ardından, Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrini çerçevesinde yürütülen politikalar, Ortadoğu'da yeni bir düzenin ortaya çıkmasına neden oldu. Yeni Muhafazakâr ideolojisine inanan bir grup entelektüel tarafından yapılandırılan ABD'nin dış politikası, bölgedeki taşları yerinden oynatmış, geçen süre içinde terörün hâkim olduğu ilan edilen bölgede terörü bitirip, düzeni kuramamıştır. İşgal edilen topraklarda, işgal öncesi tartışmalı da olsa bir düzen görülürken, özellikle işgal sonrası Irak'ta etnik ve dini ayrışmaya giden bir ortam oluşması, ABD'nin şekillendirdiği bu ortamda da yeterince temsil edilmediklerini düşünen unsurların radikal unsurlarla işbirliğinin önünü açan bir durum oluşmuştur.

Irak'taki düzensizliğe Suriye'deki kargaşa da eklenince, gücün boşluk kabul etmeme prensibince, boşluk radikal unsurlarca doldurulmuş ve radikal unsurlar, varlıklarını sağlamlaştırmışlardır. Böylelikle bölgede hâkim bir terör düzeni oluşmuştur. Şimdilik belirli bölgelerde olan bu terör faaliyetleri, kök bulup ülke oluşturma düzeyine sirayet etmeye başlamıştır. Bu durumda bölgenin geleceği için en büyük tehdit, terörün tüm bölgeye tamamen yayılması ve düzensizlik düzeni olarak bir terör düzenininin hâkim konuma gelmesidir. Bu sorunu ensesinde hissedilen bölge ülkelerinin yakın dönemde en büyük mücadelesi, bu sorunun kendisini içine çekme potansiyeline karşı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKDEMİR, E. (2007). "Amerikanın Ortadoğu Politikalarının Şekillenmesinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(8), s. 53-74.
- AMİRAHMADİ, H. (1993). *The United States and the Middle East: A Search for New Perspectives*, Albany: State University of New York Press.
- ANGULO, A. J. (2012). *Empire and Greed A History of Greed and Goodwill From the War 1898 to War On Terror*, New York: Palgrave Macmillan.
- ATWOOD, P. L. (2010). *War and Empire American Way of Life*. London; New York: Pluto Press.
- BARZEGAR, K. (2005). "The Middle East and the 'new terrorism'", *ISYP Journal on Science and World Affairs*, 1(2), s.113-121.
- BASSIL, Y. (December 2012), "The 2003 Iraq War: Operations, Causes, and Consequences" *Journal Of Humanities And Social Science*, 29-47.
- BASTIAN, M. L. (2006). "Terror Against Terror: 9/11 or Kano War in the Nigerian Electronic War. A. Strathern, P. J. Stewart, & N. L. Whitehead" (Dü) içinde, *Terror and Violence Imagination and Unimaginable* (s. 40-60). London: Pluto Press.
- BATTLE, J. (2003, 02 25). *The National Security Archive*. <http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB82/adresinden alınmıştır>

- BINGOL, O. (2014). "ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin Küresel Uygulayıcıları: Coğrafi Muharip Komutanlıklar", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl:10, Sayı:19, s.133-167.
- BITAR, K. E. (2013). *Whither the Old Order?:The Regional Implications of the Syria Crisis*. Genova Center for Security Policy.
- BONIN, J. (2004). *The Bush Doctrine Power Concepts Preemption and Prevention and the Global War on Terrorism*. Carlisle: U.S. Army War College.
- BOZARSLAN, H. (2008). *Ortadoğu Bir Şiddet Tarihi Osmanlı İmparatorluğunun Sonundan El Kaide'ye*. (A. Berktaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- CHANG, S. (2002, 03 08). *Outburst of patriotism after 9/11 still evident*. michigandaily: <http://www.michigandaily.com/content/outburst-patriotism-after-911-still-evident> adresinden alınmıştır
- CHOSSUDOVSKY, M. (2005). *America's War On Terrorism*. Pincourt Quebec: Centre for Research on Globalization.
- COX, M. (2002). "American Power before and after September 11: Dizzy with Success?" *International Affairs*, 78(2), s. 261-276.
- COX, M. (2004). "Empire, Imperialism and the Bush Doctrine", *Review of International Studies*, 30(4), s. 585-608.
- CRAWFORD, N. C. (2013). "The Iraq War: Ten Years in Ten Numbers", *Foreign Policy*, Mart 13.
- ÇİFTÇİ, K. (2009). "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rızaya Dayalı "Hegemonya"dan" İmparatorluk" Düzenine", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, s.203-219.
- DAALDER, I. H., & Lindsay, J. M. (2001). *America Unbound,The Bush Revolution*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- DONNELLY, T. (2000). *America's Defenses Strategy, Forces and Resources for a New Century*. The Project for a New American Century.
- DORRIEN, G. (2004). *Imperial Designs: Neoconservatism and New Pax Americana*. New York;London: Routledge.
- DREZNER, D. W. (2009, March/April). *The New New World Order*. Foreign Affairs: <http://www.foreignaffairs.com/articles/62445/daniel-w-drezner/the-new-new-world-order> adresinden alınmıştır
- ENGDAHL, W. (2004). *A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order*. London: Pluto Press.
- FEINSTEIN, L., & Slaughter, A.-M. (2004). A Duty to Prevent. *Foreign Affairs*, s.83(1).
- FREEDLAND, J. (2002, 09 18). Rome, AD Rome, DC?.. *The Guardian*.
- GADDIS, J. L. (2005). "Grand Strategy in the Second Term" *Foreign Affairs*, s.84(1).
- GANI, M., & Mathew, P. (2008). "Introduction: Letters from the Front. M. Gani, & P. Mathew" (Dü) içinde, *Fresh Perspectives On the War on Terror* (s. 1-5). Canberra: The Australian National University.
- GARDNER, H. (2007). *American Global Strategy and War on Terrorism*. Burlington: Ashgate Publishing Limited.
- GAY, W. C. (2007). "The New Reign of Terror The Politics of Defining Weapons of Mass Destruction and Terrorism. G. M. Presbey "(Dü) içinde, *Philosophical Perspectives on The War on Terrorism* (s. 21-34). Amsterdam; New York: Value Inquiry Web Series.
- GILDERHUS, M. T. (2006). The Monroe Doctrine: Meanings and Implications. *Presidential Studies Quarterly*, 36(1), s.5-16.
- GOODNIGHT, G. T. (2006). *Strategic Doctrine, Public Debate and The Terror War*. Matthew B. Ridgway Center .
- GUALKE, A. (2006). *Terrorism and Global Disorder Political Violence In the Contemporary World*. New York: I.B.Tauris & Co Ltd.
- HALABI, Y. (2009). *US Foreign Policy in The Middle East From Crisis to Change*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- HALLIDAY, F. (2005). *The Middle East In International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HINNEBUSCH, R. (Spring 2007). The American Invasion of Iraq Causes and Consequences. *Perceptions*, 9-27.
- HIRSH, M. (2002). Bush and the World. *Foreign Affairs*, s.81(4).
- HUSAIN, E. (2013, 03 18). *Did Iraq War give birth to the Arab Spring?* [cnn.com: http://edition.cnn.com/2013/03/17/opinion/iraq-war-arab-spring-husain/](http://edition.cnn.com/2013/03/17/opinion/iraq-war-arab-spring-husain/) adresinden alınmıştır
- IGNATIUS, D. (2014). Piecing Together The Shattering Middle East. *The Washington Post* http://www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-piecing-together-the-shattering-middle-east/2014/06/17/e73812f8-f63a-11e3-a606-946fd632f9f1_story.html sitesinden alınmıştır
- INSTITUTE, B. (2001). *Strategic Energy Policy:Challenges for the 21st Century*. Houston: Baker Institute.
- JACKSON, R. J., & Towle, P. (2006). *Temptations of Power,The United States in Global Politics after 9/11*. New York: Palgrave McMillan.
- JENTLESON, B. W. (2010). The Context of US Foreign Policy: Theory and Policy. B. W. Jentleson içinde, *American Foreign Policy The Dynamics of Choice In the 21st Century*. Newyork: Norton&Company.
- JUHASZ, A. (2008). *The Tyranny of Oil The World's Most Powerful Industry--and What We Must Do to Stop It*. Harper Collins E Books.
- JUHASZ, A. (2013, 04 15). CNN . <http://edition.cnn.com/2013/03/19/opinion/iraq-war-oil-juhasz/> adresinden alınmıştır
- KAGAN, R. (June, July 2002). Power and Weakness. *Policy Review*, 3-28.
- KEEN, D. (2006). *Endless War? Hidden Functions of the 'War on Terror*. London: Pluto Press.
- LAWRENCE, D. (2014, 04 18). <http://www.economist.com/>. <http://www.economist.com/news/essays/21600451-finance-not-merely-prone-crises-it-shaped-them-five-historical-crises-show-how-aspects-today-s-fina> adresinden alınmıştır
- LITTLE, D. (2004). Opening The Door. D. Little içinde, *American Orientalism The United States and Middle East Since 1945*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- LIVINGSTON, G. (2009). *America's Backyard The United States and Latin America from the Monroe Doctrine to the War on Terror*. Lodon&New York: Zed Books.
- MALKASIAN, C. (2008). "Counterinsurgency in Iraq. D. Marston, & C. Malkasian" içinde, *Counterinsurgency in Modern Warfare* (s. 241-259). Oxford: Osprey Publishing.

- MALLABY, S. (2002, 03). *The Reluctant Imperialist: Terrorism, Failed States, and the Case for American Empire*. <http://www.foreignaffairs.com/articles/57800/sebastian-mallaby/the-reluctant-imperialist-terrorism-failed-states-and-the-case-f> adresinden alınmıştır
- MALMVGIG, H. (2013). *Ambiguous Ending Middle East Regional Security In th Wake of Arap Uprising and The Syrian Civil War*, DIIS Repport.
- MCGLICHEY, S. (2009, 06 01). *Neoconservatism and American Foreign Policy*. 05 28, 2014 tarihinde <http://www.e-ir.info/2009/06/01/neo-conservatism-and-american-foreign-policy/> adresinden alındı
- NEWSEUM. (2014, 06 11). *Newseum.org*. http://www.newseum.org/todaysfrontpages/default_archive.asp?fpArchive=091201 adresinden alınmıştır
- NYTIMES. (2001, 09 12). *New York Times*. <http://www.nytimes.com/packages/html/nyregion/9-11imagemap.html> adresinden alınmıştır
- ORAN, B. (2013). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (Cilt III). (B. Oran, Dü.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- OYAN, E. (2007). *Kapitalizm ve ABD Politikaları Bağlamında Terörizme Karşı Savaş Stratejisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZKAN, B. (2011). "Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası", *Stratejik Araştırmalar*, 9(16) , s.51-91 .
- PANICTCH, L., & Gindin, S. (2006). "Theorizing American Empire. A. Bartholomew" (Dü.) içinde, *Empire's Law The American Imperial Project and the 'War to Remake the World'* (s. 21-43). London: Pluto Press.
- PENA, C. V. (2002, 10 20). *The New National Security Strategy Is American Empire*. <http://www.cato.org/>: <http://www.cato.org/publications/commentary/new-national-security-strategy-is-american-empire> adresinden alınmıştır
- PNAC. (1998). *www.iraqwatch.com*. 05 29, 2014 tarihinde <http://www.iraqwatch.org/perspectives/rumsfeld-openletter.htm> adresinden alındı
- PNAC. (2000). <http://web.archive.org/>. 05 29, 2014 tarihinde <http://web.archive.org/web/20070810113753/www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm> adresinden alındı
- PNAC. (2001). <http://globalresearch.ca>. 05 29, 2014 tarihinde <http://globalresearch.ca/articles/NAC304A.html> adresinden alındı
- POST, T. W. (2001, 09 20). <http://www.washingtonpost.com/>: http://www.washingtonpost.com/wp-srv/nation/specials/attacked/transcripts/bushaddress_092001.html adresinden alınmıştır
- ROGERS, P. (2004). *A War On Terror Afghanistan and After*. London: Pluto Press.
- RUSCHMANN, P. (2005). *Point Counterpoint The War On Terror*. New York: Infobase Publishing.
- RYAN, M. (2010). *Neoconservatism and The New American Century*. New York: Palgrave Macmillan.
- SINGH, A. (2004). "The Bush Doctrine:Creating Discord in International Security, Critique", *A worldwide Journal of Politics*, s.78-119.
- SINGH, R. (2006). *The Bush Doctrine and The War on Terrorism*. London;New York: Routledge.
- STEPAK, A., & Whitlark, R. (2012). "The Battle over America's Foreign Policy Doctrine", *Global Politics and Strategy*, s.45-66.
- STITKA, L. J. (2005). "Patriotism or Nationalism? Understanding Post-September 11,2001, Flag-Display Behavior", *Journal of Applied Social Psychology*, 1995-2011.
- STOKES, D. (2005). "The Heart of Empire? Theorising US empire in an era of transnational Capitalism", *Third World Quarterly*, 26(2), s.217 - 236.
- TELATAR, G. (2012). "Yeni Muhafazakarlar Demokrasinin Yayılması ve Amerikan Dış Politikası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(3), s.159-187.
- TELEGRAPH, T. (2011, 07 11). *The Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/september-11-attacks/8745304/911-Newspaper-front-pages-the-day-after-September-11.html> adresinden alınmıştır
- THAYER, B. A. (2003). *The Pax Americana and the Middle East US Grand Strategic Interest In the Region Adter September 11*. Ramat Gan: Mideast Security and Policy Studies.
- TUCKER, S. C. (2009). *The Encyclopedia of the Spanish American War and Phillipine-American Wars*. Santa Barbara: ABC Clio.
- TUCKER, S. C. (Dü.). (2010). *The Encyclopedia of Middle East Wars The United States in the Persian Gulf Afghanistan, and Iraq Conflicts*. Santa Barbara: ABC Clio.
- VAISSE, J. (2010). *Why Neo Conservatism Still Matters*. Foreign Policy at Brookings.
- WAGON, C. (2006). *America and The New American Century*. lulu.com.
- WITTKOPF, E. R., M.Jones, C., & Kegly, C. W. (2008). *American Foreign Policy Patterns and Process*. Thomson Wadsworth.
- WOLFE, W. M. (2008). *Winning War of the Wars*. London: Praeger Security International.
- WRIGHT, S. (2007). *The United States and Persian Gulf Security The Foundation of the War on Terror*. Berkshire: Ithaca Press.
- XENOS, N. (2004, Spring). Leo Strauss and the Rhetoric of the War on Terror. *Logos*, 1-19.
- YAVUZ, T. (1993). *ABD'nin Kürt Kartı*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- YORDAN, C. L. (2006). *The Imperial Turn Analyzing Post 9/11 American Foreign Policy Through The Prism of 1898*. *RHA*, s. 27-44.